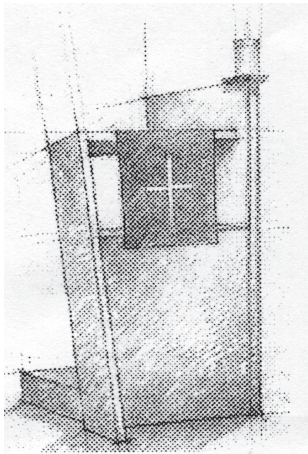

Hét Hárs

A csillaghegy-békásmegyeri evangélikus gyülekezet lapja
VI. évfolyam 2. szám 2007. Szentháromság

Az irgalom kora

„...amikor apja meglátta őt, megszánta, elébe futott, nyakába borult, és megcsókolta őt. A fiú ekkor így szólt hozzá: Atyám, vétkeztem az ég ellen és teellened, és nem vagyok méltó arra, hogy fiadnak nevezzenek. Az apa viszont ezt mondta szolgálóinak: Hozzátok ki hamar a legszebb ruhát, és adjátok reá, húzzatok gyűrűt a kezére, és sarut a lábára! Azután hozzátok a hízott borjút, és vágjátok le! Együnk, és vigadjunk, mert ez az én fiam meghalt

és feltámadott, elveszett és megtaláltatott. És vigadozni kezdtek.” (Lk 15,20b-24)

Napok óta csak az apára gondolok. Mármost a tékozló fiú apjára a Lukács írása szerinti evangéliumból. Ki ő? Alakjában tényleg Isten lényegéből akart valamit láttatni Jézus? Nem ellenkezik, nem akarja kisebbik fiát jobb belátásra készíteni. Tudomásul veszi, hogy felnőtt, és élni akar, máshol, másokkal új világot teremteni magának. Valahogy így tanultuk, és így tanítjuk. De félre a finomkodással! Ez a fia virtuálisan halottnak nyilvánította őt. Kikérvén örökségét, elővételezte apja kimúlását. A fiú elment, hiszen meghalt az apja. Ő ölte meg, magában, magának. Azt akarta, hogy ne legyen köze többé a dolgaihoz, ne szóljon bele az életébe, ne küldje dolgozni. Az örökség alanyi jogon jár neki, azért, mert van. Mert az anyja apja vágya folytán világra szülte. Akkor fizessen érte. A szülő, míg él, hordozza gyermeke léte terhét, hiszen általa, tőle és miatta van, aki van.

És az öreg elengedi. Nem emlékezteti a parancsolatra – „Tiszteld apádat és anyádat...” –, az emberi tisztességre, nem sorolja el, mi mindent tett érte, nem riogatja a sokat tapasztaltak kincstári pesszimizmusával. Menjen, ha a vére, a kedve, a lehetőségei belül a szívében és lelkében már eloldozták a hozzá ragaszkodás kötelékeit. A fiú nyilván akkor is elmenne, ha nem kapná meg örökségét. És utoljára még egyszer apjává lesz fiának, még ha ezzel társtettségé válik is fia vétkeiben, bűnössé önnön múlttá tételében: odaadja neki a vagyon rá eső részét, hogy ezzel vidámmá tegye fia nélküle való életét. Nem normális – sopánkodhatnak erkölcsi kérdésekben szűkkeblű barátaim.

Nekem meg csak az jár a fejemben, miért nem tudta, akarta észrevenni ez a fiú, hogy az apja mennyire szereti. Hogyan volt képes nemcsak szívtelenül elmulasztani magából, de még ki is fosztani? Nem tudom, csak azt, hogy

az apa szerette fiát, az azonban nem szerette őt. Valószínűleg korábban sem, talán már régóta készült e kegyetlen tetre. Eszébe sem jut, míg a nők és a játék, a tivornyák és a társak el nem tűnnek mellőle, míg fizetni tud az apja pénzből. Akkor fanyalodik a bűnbánatra, mikor már csak a disznók és a vályú marad. Tisztán racionális és materiális okból: e trágaszagú és rőfögős életnél még apja cselédjének is jobb a sora. Ez a fiú újra csak jobban akar élni annál, ahogy van, amire a maga tehetségéből futja. Ha kell, megköveti apját. Ha ez kell... Rideg bűnbánat ez. Ennek a fiúnak minden döntéséből és tetteiből hiányzik a szeretet. Csak az érdeke számít. Az, ami neki éppen akkor javára van. Nem Dosztojevszkij, nem Kafka és nem Camus hőse ő, csak közönséges, erőszakoskodó, piti egoista. Aki egész úton hazafelé gyakorol, idegen léven tőle a bűnbánó szó.

És az öreg nem kínozza, nem kéri számon, nyikkanni sem engedi ölelése. Megszánja. De miért? Mi szüksége volt még erre az őt apaságában s jószágában fosztogatóra? Ruhát, gyűrűt és sarut húzat rá, ahelyett, hogy lehordaná és kidobatná, eleven tárgyi bizonyítékul használva aznapi morálprédikációjához. Miért bocsájtunk meg mindig újra azoknak, akik vétének ellenünk, akik megrabolják időnket, szellemi, fizikai, gazdasági javainkat, akik visszaélnek becsületünkkel? Miért indul meg a szívünk ezerszer újra, látva bűnös felebarátaink kudarcos életét? Azokét is, akik sem a másik, sem a maguk tapasztalatából nem okulnak, akik többszörös visszaesői az emberség elleni vétkeknek. Miért áltatjuk magunkat azzal, ha mi jónak és hűnek bizonyulunk, az a másikat hitvány útjáról visszatéríti? Mit várunk azoktól, akik akár infantilizmusból, akár megátalkodott módon csak saját létük önfeledt gyarapításán fáradoznak, akik önzők anyjuk méhétől fogva?

Persze kicsi hittanosaimmal együtt tudom a választ: azért szánta meg az apa kisebbik fiát, s futott elébe, borult a nyakába, és csókolta meg, mert szerette. Szerette akkor is, amikor még jószívvel mellette volt, akkor is, amikor elment, akkor is, amikor semmit sem tudott róla, csak emlékezhetett, és imádkozhatott érte és miatta. Hát hogy ne szerette volna akkor is, midőn meglátta őt. Hiszen fia szándékával és tettével ellentétben ő nem halt meg, de fia igen: „... ez az én fiam meghalt, és feltámadott, elveszett, és megtaláltatott”.

Sokat tűnődöm mostanában erről a példázatbeli apáról. Ahogy öregszem, egyre kevésbé indul meg a szívem, s válik késszé, hogy elleneimhez jó legyen, ha erre nekik szükségük van, miközben persze a gaszagot, melyet elkövettek, változatlanul bűnnek kell mondanom. Lehet, szikad a lélek is. Ez az apa fiatalabb, mint én, bölcsőbb, és több benne a remény. Közte és Nikodémus vagy Gamálieel között vívódik a lelkem. Nincs kompromisszum. Akit szeretek, ha gyalázatos féreggé lesz is, szeretni fogom. Akit nem szeretek, aki sohasem lesz kisebbik fiúvá, de jussát mégis rajtam követeli – ahhoz már nincs több szavam.

Donáth László

Az áttetsző középpontról

„Vigyázzatok: a kegyességeket ne az emberek előtt gyakoroljátok, hogy lássanak titeket, mert így nem kaptok jutalmat mennyei Atyátoktól. Amikor tehát adományt adsz, ne kürtöltess magad előtt, ahogyan a képmutatók teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy dicsérjék őket az emberek. Bizony, mondom néktek: megkapták jutalmukat. Te pedig amikor adományt adsz, ne tudja a bal kezed, mit tesz a jobb, hogy adakozásod titokban történjék; a te Atyád pedig, aki látja, ami titokban történik, megfizet neked.” „Amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a képmutatók, akik szeretnek a zsinagógákban és az utcákon megállva imádkozni, hogy lássák őket az emberek. Bizony, mondom néktek: megkapták jutalmukat. Te pedig amikor imádkozol, menj be a belső szobádba, és ajtódat bezárva imádkozzál Atyádhoz titokban; Atyád pedig, aki látja, amit titokban teszel, megfizet neked.” (Mt 6,1–6)

Bevallom, szándékosan nem néztem meg az evangélikus igenaptárt, önkényesen választottam ki az előbb felolvasott evangéliumi szakaszt. Visszaéltem vendég-mivoltommal, előre kalkuláltam a jövevény szabadságát mint enyhítő körülményt. Azt gondoltam – egyszerre emelkedetten és alantasan – hogy az evangélium közepének keresésénél nem lehet aktuálisabb feladatunk, s ha arrafelé indulok el, hamarabb lesz mondanivalóm. Természetesen tévedtem: a feladatot nem sikerült megoldanom. Túl egyszerű volna a kudarcot annak a ténynek tulajdonítanom, hogy az evangéliumnak nincs egyetlen közepe. Pedig erre is gyanakodhattam volna. Albert Schweitzer nevezetes könyve, *A Jézus élete-kutatás története* már közel száz éve arra a következtetésre jutott, hogy a mindenkor-i Jézus-képet előzetes döntéseink rajzolják meg. Ahány kutató és ahány figyelmes olvasó, annyi Jézus-rekonstrukció, vagyis annyi megtalált középpont. S e felfedezések közepette, mint Schweitzer melankolikusan írja, Jézus alakja „ugyanazzal a szükségszerűséggel tért vissza saját korába [a hozzáférhetetlen régmúltba], amellyel az elszabadult inga billen vissza eredeti helyzetébe”. Az evangéliumok, Johann Sebastian Bach és a felebaráti szeretet értelmezésének mestere ugyanakkor, bár szigorú ítéletet is mond sok szeszélyes életrajzi fikció fölött, a teológusok fáradozásait az őseredeti portré és teológiai üzenet megragadásának kudarcá ellenére is nagyra értékeli, sőt nem vonakodik kijelenteni: „a Jézus élete-kutatás a protestáns kereszténység igaz szívű cselekedete volt.” A kérdés akkor sem veszített érvényéből, ha a válaszok töredékesek és ideigvalók. Ki tagadhatná a különbséget évezredek keresztény hagyományainak lenyűgöző

teljessége és az egyszerű textusok sohasem megnyugtató tanítása között. Az elidegenítő és teremtő többlet észben tartása – Schweitzerrel szólva – ma is „igaz szívű cselekedet”.

Ez a teremtő idegenség nem névtelen, és nem áll távol tőlünk. Mindannyiunknak van elképzelése arról, hogy mi az, ami az evangéliumok szerint „egyedül szükséges”. Amit tudunk, valószínűleg közösen tudjuk. Középponti tudásunk megegyezik azzal, amit eltérő hagyományaink közvetítenek, akkor is, ha a második, a harmadik és a sokadik koncentrikus kört már vitatható vagy összebékíthetetlen állítások és vélekedések alkotják. E közös ismeret azonban mégsem siet segítségére annak, akinek értő hallgatók előtt kellene beszélnie róla: csak ismételni tudná, amit a jelenlévők közül sokan hitelesebben fogalmaznának meg. A középpont kérdésénél súlyosabb a távolságé, amely az evangéliumok közérthető és köztudomású igazát mindennapjaink valóságától elválasztja. Nem azt nehéz kideríteni, hogy melyik az első és legfőbb szó, vagy hogy melyik az első tíz, hanem hogy e mozdulatlan csillagok hogyan függenek össze a többivel, s az egész fényes, bonyolult égbolt hogyan igazít el a történelem és saját történetem épp esedékes pillanatában. Nem azon rágódunk, hogy mi a tanítás lényege, hanem hogy mi nem tartozik hozzá – noha ráragadt –, s mit felejtünk el percről percre abból, ami okvetlenül hozzá tartoznék. Aránylag kevés olyan kereszténnyel találkozunk, aki az ellenség fanatikus gyűlöletét tekintené hitvallása lényegének, de sokan vélik úgy, hogy birtokolják az ellenszereket szűkítő, megszorító vagy szituatív magyarázatának kulcsát; a feltétlenség helyett a feltételek listáját. „Isten irgalma” bibliás szókészletünk megbecsült eleme, de körülöttünk és bennünk sok homályos elképzelés kering arról, hogy mi következik belőle a hit nyilvános képviselőjére nézve vagy a személyes kommunikáció érzékeny közegében. Azaz hogyan fest a gyakorlatban, hogyan üt el a tett a beszéd-től, bizonyos esetekben pedig mikor rejlik tényleges könyörtelenség az irgalom gyanútlanul kiejtett szava és jámbor szinonímái mögött.

Ezt a súlyos esetben áthidalhatatlanná növekvő távolságot a figyelmes hit és a vallásos vagy kvázivallásos viselkedésminták között már számtalanszor leírták. A keresztények közös történelmi emlékezetét e kettő vitája, akaratlan felcserélődése, olykor végzetes szétválása, arányaik folyamatos átrendeződése formálja. Az előjelek is változhatnak: a szubjektív hiedelem megszállottságára gyógyulást hozhat a közös szokásrend, a törvényeskedés uralmát megtörheti a kegyelmi tapasztalat egyedisége. Az arány az evangéliumokban hibátlan, az idő múltával azonban egyre nehezebben reprodukálható.

• Jézus szabad ember volt, független a nehézkezdő vallási intézménytől. Akikhez beszélt, testközel-

ben szerezhettek tapasztalatot Isten gondoskodásáról. – Az egyházi kereszténység ellenben határtalanul széles közönséget igyekszik – és kénytelen – Krisztus emlékezetének hatókörébe vonni.

- Jézust néha sokaság vette körül, de sohasem akkora, hogy amit Istenről mondott, azt ne hitelesíthette volna gyógyító és tápláló gesztusa is, a szuggeszív és felszabadító találkozás. – Az egyházaknak az idő múltán egyre nagyobb sokasággal akad dolga. Az üzenet ezért szükségképpen alakot vált: a személyes megszólítás intimitását fokozatosan felváltja a tömegeket informáló beszéd, a közvetlenséget a sokszoros közvetítettség, s mindinkább kivételesnek számít a Te, a megértett és elfogadott Te megszólítása.

- Akikhez Jézus szólt, azokat megérintette az ígélet. Ha szabad nyersen fogalmaznom: Isten ígéjébe ekkor még nem zavart bele a kereszténység viszontagságos története, hanem Izrael mélyülő istentapasztalata nyert benne közvetlen, egyszeri, örökre szóló és ellenállhatatlan értelmet. Hasonló persze ma is megtörténhet, akár a sokaságon keresztül is, de a különbség nem tűnik el. – A keresztény igehirdetést, legyen bármennyire ihletett, mindig elkíséri legalább kétféle mellékönye. Az egyik hangosabb, néha fülsiketítő: beszédhagyományunk összetettsége, ereje és erőtlensége, folytonossága és kudarca, egyre-másra kivívott és számtalanszor újra elvesztegetett hitele, a töretlen igazság és a hozzávegyült hamisság, a történelem hősiességgel, tehetetlenséggel és tévedésekkel terhes szólama. A másik mellékönye halkabb, de nemkülönben kiiktathatatlan: a mindenkori emberi tényező, a közvetítő esendősége, mely nem csupán szolidaritásra hangol, hanem kritikus éberségre is ösztönöz.

- Jézus teológiája azonos volt az élőszóval: amikor Istenről beszélt, Isten szólt belőle. – A mi teológiánk belefoglalja rendszerébe ezt az eshetőséget, és

azt mondja: az egyház Isten ígétét közvetíti. Meglehet, valóban ezt teszi, de amikor az Ige helyette beszél, óhatatlanul elbeszéli saját alkalmatlanságát is, a szándék és a megvalósulás diszharmoniaját, a tekintélyi ambíció és az evilági érdekszövetségek kétes összhangját.

A felolvasott evangéliumi részletből eredetileg – nagyratörően – az örömhír lényegét szerettem volna kihámozni. Azt hallottuk: Isten szava kihív a vallási szokások szférájából, oda, ahová semmilyen tekintet nem kísér el. Mintegy elejét veszi a közös kultusznak, és megnyitja az együttlét civil fogalmakkal nem értelmezhető közegét. Mert az intézményesült ünnep mindig önmagát is ünnepli, akaratlanul visszautal önmagára, saját történelmére. S bár szándéka szerint látni engedi a közöttünk jelenvaló Istent, sokszor elébe nyomul, és eltakarja őt. De azt is hallottuk: ez a magány mégsem a lélek magánszférájának magánya, hanem épp ellenkezőleg, a társias létezés legbelseje. Az adakozás tettében található, a jobbkez és a balkéz között, azon a ponton, ahová már a balkéz sem követheti a jobbkezet – vagy balkezeseknél fordítva: a jobb a balt; ahová nem hatol el reflexió, megfontolás; ahol ösztönössé válik a mozdulat, mivel önmagunk jószágának tudata sem társul hozzá, meg talán a sokat emlegetett identitástudat sem (bizonyára megvan, de nem tolakszik közbe); ott, ahol nincs neve a cselekvésnek, sem a cselekvőnek: még arra sem emlékszik, hogy tette keresztény cselekedet.

Amit Jézus szóképpel fejez ki, arra Pál pontos teológiai (és antropológiai) fogalmakat talál: „Többé tehát nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20). Kimondani sem könnyű. A hit szerint tény, mint anynyi minden, ami a képzelet és a rendszerező gondolkodás számára enyészópont, elérhetetlen horizont.

Lehet persze, hogy ennél egyszerűbb jelentésű zsidó sarkításról van szó: adakozásod titokban történjék, ne tudja a bal kezéd, mit tesz a jobb, azaz nagyon diszkrét legyen. A tanítás így is utópisztikus, és kérdés, hogy követendő-e egyáltalán. Mivé lenne a kereszténység, ha láthatatlanná tenné magát, ha elutasítana minden formát és jelet? Ha mindent a puszta és jeltelen szolgálatnak rendelne alá? Ha egyetlen reflexszé zsugorodna? Megengedheti-e magának a történelmi luxust, hogy kipróbálja, milyen az, amikor nem tudja a bal kéz, mit csinál a jobb, s csak átereszt magán, engedi létezni azt, ami nem a sajátja. Azt, aki nem a tulajdona, hanem akinek, az ellentétes birtokviszony jegyében, ő maga a tulajdona: aki a villanásnyi, példázatos kép szerint birtokba vette és mozgatja kezünket.

Szentháromság vasárnapja van. E szakaszban számomra az Atya az adakozás forrása, a Fiú cselekvése az adakozás mintája, s a Lélek a reflex: amikor nem tudja a bal kéz, mit tesz a jobb.

Mártonffy Marcell

RÁKOS SÁNDOR:

Sorsfelejtő

epét ízlelni mézzé
kell bölcs bolonddá lenned
különb örömed úgy sincs
örülj a csúf jelennek
örülj hogy barka bomlik
hogy rugós rügy kipattan
s bár neked örök tél int
másnak mégis tavasz van
tavasz és érlelő nyár
ősz édes mustot szűrő
örülj hogy más tőkéjén
nem savanyú a szőlő
s hogy a szomszéd ínyéhez
ízeseedik a körte
szűrős darázshad ámbár
lugasát dongja érte
derülj a derüjétől
borulj a borujától
sorsod szögre akasztva
végy búcsút a világtól

2007 júniusában a magánszemélyek által létrehozott PENÚÉL Alapítvány építési engedélyt kapott öregotthon létesítésére a békásmegyeri lakótelepdzsungelt és az Ófalut elválasztó mezőn. Szerződött az állammal, az egyházzal, a tervezővel és a kivitelezőkkel a nagyságrendben 750 millió forintos non profit beruházás létrejöttéért. Mindössze hét év telt el, amióta Csillaghegy-Békásmegyér kicsiny evangélikus egyházközsége nagyot álmodott, és elhatározta, hogy tisztességes gondját szeretné viselni időseinek. Bibliai mértékkel mérve hét év nem nagy idő, Jákób legyintene rá. Ő kétszer ennyit szolgált, hogy megkapja a számára fontosat.

PENÚÉL – Isten arca

Küzdelem egy időotthonért

Időotthon építése, legyen önmagában bármilyen nemes és hasznos cél, nagyszabású terv egy gyülekezetnek, melynek először saját magának kell otthont találnia. Képletesen szólva: kezdetben hajléktalan álmodott luxusszálló létesítéséről.

A Csillaghegy-Békásmegyér térségében élő evangélikusoknak, akik anyagyülekezetként szolgálnak az Ürömtől Solymáron át egészen Piliscsabáig fekvő községek számára, 1928 és 2000 között egy villaépületben levő teremnyi kápolna szolgált templomul Csillaghegyen. A hetvenes évek elején azután jött a Szentendrei út, és ráfeküdt a telekre. Az autóút az évek során négysávossá bővült, csúcsforgalmosodott, bűdösödött, zajosodott. Amikor egy kamion elhaladt az épület mellett, csak Woody Allen *Annie Hall* című filmjére lehetett gondolni, amely a kis Woody hullámvasút alatt töltött gyermekkorát illusztrálja. Épp csak itt nem a leveseskanál, hanem a kis kápolnaterem csillárfüggői jártak táncot. A gyülekezet kitartó kérelmére végül a főváros önkormányzata belátta, hogy a műút nemcsak „elrabolta” a csillaghegyi evangélikus templom helyét, de amit meghagyott belőle, azt is ellehetetlenítette. Ekkor ajándékozta az egyházközségnek a békásmegyeri mezőt hitéleti és szociális létesítmény építésére. Hely volt mindkettőre bőven, és a templom megtervezését követően az idősek otthonának tervét is elkészítette a kiváló építész, Pazár Béla.

Kr. u. 2000-ben, szeptember 10-én szentelték fel az északi puritánságú, klinkertéglás evangélikus templomot. Az öregotthon megépítésének költségeit azonban elő kellett teremteni.

I. rész

Amelyben a Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség nagyot álmodik

Az első *nem* az államtól

Nem sokkal a templomszentelést követően, 2001 januárjában a gyülekezet képviselőjében Donáth László parókus lelkész és Breuer Katalin, az egyházközség felügyelője megpályázta a Széchenyi-terv szociális célra létesíthető öregotthon építését támogató pályázatát. Sikeres pályázat esetén a pályázónak 20%-os önrésszel kellett részt vennie a projektben.

A pályázaton a gyülekezet fél éven át dolgozott: szakértőket kért fel a pontos költségvetés elkészítésére, megszerezte a szükséges elvi építési engedélyt a III. kerületi önkormányzattól, elnyerte az evangélikus egyház elnökségének támogatását. Az egyház akkori felelős személyei, D. Szebik Imre püspök, dr. Frenkl Róbert országos felügyelő és Hafenschner Károly országos irodaigazgató a következő nyilatkozatot tették:

„[...] A Csillaghegyi Evangélikus Gyülekezet az elmúlt években nyilvánvalóvá tette, hogy terveinek megvalósítására képes, energikus és fejlődő közösség. Egyházunk szolgálatában új utakat keresve-járva szervezi gyülekezeti és diakóniai életét, megkeresve és meglelve a kapcsolatot a társadalom nehezebben elérhető rétegeivel. Erőfeszítéseik ezért egyben a nagyvárosi misszió igazi és aktuális megvalósítását is jelentik. A Magyarországi Evangélikus Egyház nevében támogatjuk a Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség pályázatát és terveit az idősek otthona felépítésére. Pályázatuk sikere, az otthon felépítése egész egyházunk javát, a főváros szociális gondjainak enyhítését és mindenekelőtt a békásmegyeri lakótelepen élők sorsának jobbítását szolgálja. Budapest, 2001. június 15.”

A pályázat augusztus végén, majd kisebb módosításokkal november elején a Gazdasági Minisztérium elé került. A minisztérium „a relatíve magas fajlagos bekerülési költségekre” hivatkozva a szakmai bíráló bizottság javaslatára a pályázatot 2001. december 21-én elutasította.

II. rész

Amelyben az irracionális kerekedik felül

A második *nem* az egyháztól

Bár a pályázatot elutasította, a minisztérium felhívta az egyházközség figyelmét, hogy 2003-ban újra pályázhat a Belügyminisztériumnál, ahová a választásokat követő új kormányzati struktúrában a lakásépítés támogatása került. Az újraírt pályázatban 39 millió forinttal csökkentették az igényelt állami támogatás összegét, mely így 490.000.000 forintról szólt, 30%-os önrésszel. A pályázati anya-

got a Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség 2003 októberében nyújtotta be ismét.

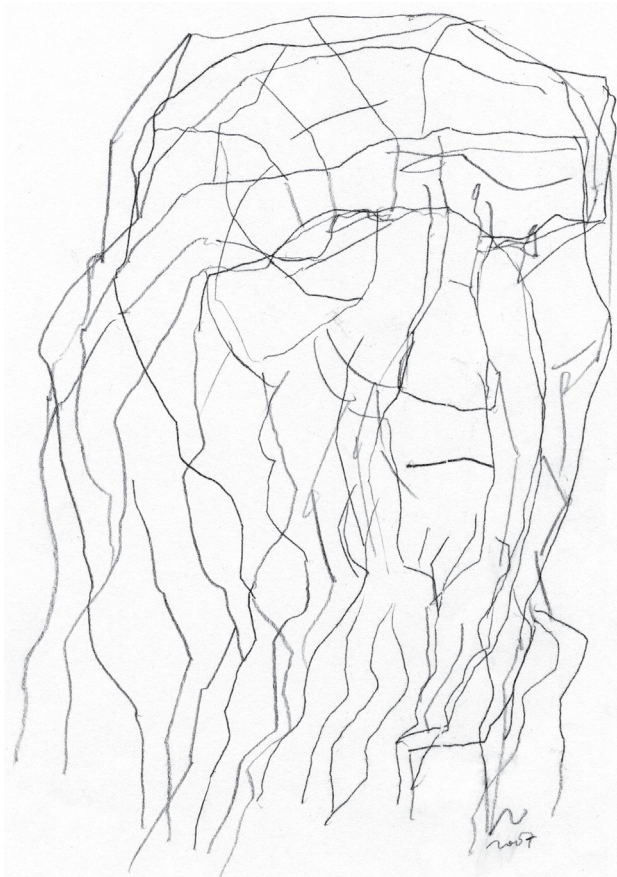
Két hónappal később, 2003 decemberében Lamperth Mónika belügyminiszter a következőképpen fogalmazott az egyházközségnek írt levelében:

„Tisztelt Lelkész Úr!

Örömmel értesítem, hogy a Széchenyi-terv folytatásaként meghirdetett állami lakáscélú támogatásra benyújtott 64 darab lakrészt tartalmazó idősek otthona kialakítására vonatkozó [...] pályázatukat a Lakáspályázati Bizottság javaslatát elfogadva támogatom. A fejlesztés megvalósításához 496.482.196 forintot biztosítok.”

Fél siker, gondolná az egyház belső hatalmi viszonyait nem ismerő laikus. Sőt háromnegyed. Már csak a remélt önrészt kellett biztosítani. 2004 elején a gyülekezet képviselőjében tehát megkereste Breuer Katalin felügyelő a Magyarországi Evangélikus Egyház vezetőségét, és megkezdődtek a tárgyalások a központi támogatásról, mellyel az egyház az öregotthon építéséhez hozzá tud járulni. A tárgyalások során kiderült, hogy az evangélikus egyház évi költségvetésében szerepel egy 30 millió forintos, öregotthon támogatására szánt tétel, melyet eredetileg a kispesti gyülekezet igényelt. Kispeszt azonban nem nyerte el az állam támogatását, ezért a Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség joggal remélhette, hogy számára csoportosítják át az összeget. Ezt segítő, az egyházközség felajánlotta, hogy az Üllői úti Kakas Lídia Nyugdíjas Evangélikus Egyházi Alkalmazottak Otthona lakóit elhelyezi majd az új otthonban, ezáltal nemcsak kiváló lakhatást biztosít az ott élő idős embereknek, de fel is szabadítja az épületszárnyat az egyházi központ részére. A felajánlás nyomán a 30 millió forintos

támogatásról kamatmentes kölcsönszerződés született a Magyarországi Evangélikus Egyház és a gyülekezet között. Így történt, hogy a 664.250.000 milliós beruházáshoz „már csak” 138 millió forint hiányzott.

Míg a gyülekezet vezetői a hiányzó összegért lobbiztak, az egyházközség szervezési feladatokkal foglalkozó tagjai lankadatlan önkéntes munkával elkészítették a kiviteli tervdokumentációt, beszerzték a szükséges építési engedélyt, és kiírták a közbeszerzési eljárást.

2004 szeptemberében lejárt az állami támogatás határideje. A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség hosszabbítást kérelmezett és kapott.

2004. szeptember 24-én a Magyarországi Evangélikus Egyház Országos Presbitériuma, a Gazdasági Bizottság tagjai, valamint az egyházközség képviselőiben Donáth László lelkész, Breuer Katalin felügyelő, Koczor Zoltán kurátor és Erdős Mihály, a jövőbeli építkezés műszaki ellenőre összeültek, hogy megvitassák és eldöntsék, milyen mértékben és hogyan támogatja az Országos Egyház az öregotthon építését.

Az egyházközség addigra kijárta, hogy egy neves bank egyedi hitelkonstrukciót nyújtson a sikeres békásmegyeri pályázat alapján. A tervezett megállapodás szerint a bank ötéves futamidejű, késleltetett törlesztési időt biztosító, 200 millió forint értékű kedvezményes kölcsönt adott volna. Az egyházközség tehát két dolgot kérelmezett 2004. szeptember 24-én az egyházi tisztségviselőktől:

kezeséget a hitel felvételére, valamint további 60 millió forint vissza nem térítendő támogatást. Idézet az egyházközségnek a 2004. szeptemberi ülésre benyújtott előterjesztéséből: „Kérésünk kisebb része támogatásra vonatkozik. E tekintetben a döntést hozó testület felelőssége megítélni, hogy a jövő modellértékű fejlesztési terveihez milyen mértékben ad segítséget valójában olyan összegekből, amelyeket a központi költségvetés *egyházközségi* felhasználásra szán (ide tartozik a 30 és a 60 millió Ft). Jelentősebb részben pedig olyan pénzeszközmenedzselési feladatok ellátását kérjük, melyekről bebizonyítottuk, hogy a *meglévő keretek között folyó egyházközségi támogatást nem terhelik, azokban az Országos Egyháznak csak mint keretnek van szerepe*. Megítélésünk szerint ezt a fajta együttműködést – etikai minimumként – joggal várja el valamennyi egyházközség az Országos Egyháztól.”

Az egyházközség a kölcsön törlesztésének fedezetéül jelentős részben a beköltöző lakóktól származó belépési adományt nevezte meg, valamint, hogy szükség esetén értékesíteni tudja régi – Mátyás király úti – templomépületét. Mindezen felül meghatározott számú apartman felett bérlőkijelölési jogot kínált az Országos Egyház számára.

Az ülésen azután a presbitérium szoros szavazati arányban leszavazta az indítványt. A Magyarországi Evangélikus Egyház az 500 millió forintos állami támogatás ellenére nem kívánta segíteni a csillaghegyi gyülekezetet öregotthona létrehozásában.

DM

SZERETETHÁZ ÉPÜL BÉKÁSMEGYEREN

A Csillaghegyi Evangélikus Gyülekezet- és Templomépítő Alapítvány hálásan köszöni mindazok segítségét, akik az alapítványt befizetéseikkel és adójuk egy százalékával támogatták.

2007 augusztusában elindult a szeretetház építése, a munka terveink szerint egy év múlva fejeződik be. Kérjük, ha az öregotthon építését és a gyülekezet egyéb céljait fontosnak tartják, továbbra is támogassák alapítványunkat.

ADÓSZÁMUNK: 18075096-1-41

ALAPÍTVÁNYI SZÁMLASZÁM:

OTP 11703006-20058830

Információk az öregotthonról:
Breuer Katalin, 06-20-9794-808

Frenkl Róbert a kegyes kegyetlenségről

2004 szeptemberének végén nagyobb egyházi támogatás híján kilátástalannak látszott az öregotthon megépítése. A döntést szubjektív ellenérzések éppúgy befolyásolták, mint a túlzott óvatosság, a félelem attól, hogy a jelentős összegű hitelért kezességet vállaljon az Országos Egyház. Az egyházi „nem” kapcsán kezdtem azon gondolkodni, vajon morálisan megteheti-e az evangélikus egyház, hogy visszautasítson egy ilyen előrehaladott stádiumban lévő, az állam által erőteljesen szponzorált tervet, mely az egyház egyik legfontosabb misszióját, az elesettekről, az idősekről való gondoskodást tűzte ki célul.

Van-e elegendő öregotthon Budapesten? – kérdeztem csaknem három évvel a 2004-es ülés után, 2007 augusztusában dr. Frenkl Róbert professzort. Ő szomorúan rázta a fejét. Megtudtam tőle, hogy társadalmunk öregszik, és egyre nagyobb szükség van az időotthonokra. És kinek a feladata öregotthon építése? – adódott a kérdés – Az államé? Az egyházé? A civileké? Mindhárman felelnek érte, derült ki. Mégis, a professzor szerint, a legideálisabb az lenne, ha az egyház teljes egészében magára vállalná ezt a feladatot, olyan módon, hogy erre az állam delegálja őt, normatív támogatással segítve. Az egyház ugyanis számíthat önkéntesekre, olyan emberekre, akiknek szívégye a diakónia, és természetesen nagyobb motiváltsággal állnak az efféle feladatokhoz. A három évvel ezelőtti érthetetlen egyházi döntést illetően Frenkl Róbert sajnálatát fejezte ki, hogy ennyire átpolitizált és szubjektivizált az egyházat vezető közeg, melynek saját szabadalma a kegyes kegyetlenség. Míg a kispesti gyülekezetnek a politikai támogatást, addig a csillaghegyinek az egyházét nem sikerült elnyernie. Ott nem Donáth Lászlónak hívják a parókus lelkészt, hát nehezebben érvényesíti (nem önös!) érdekeit, itt Donáth Lászlónak hívják a parókus lelkészt, hát nehezebben érvényesíti (nem önös!) érdekeit. Bizonyos erős ellenérzések miatt a Kispestnek ígért támogatást nem könnyen adta át az egyház a csillaghegyi egyházközség számára. A kezességet és a további támogatást pedig azzal az ürüggyel utasította el, hogy nem engedheti meg az egyházi költségvetés felborítását. „Jómagam és Szebik püspök úr mindvégig támogattuk az öregotthon felépítését – hangsúlyozza Frenkl Róbert. – Nem lehetett elvitatni, hogy jó úgyról van szó. Mi azon az állásponton voltunk, hogy akárki kapja is meg a lehetőséget, mi amellé állunk. Nem szabad másként gondolkodnunk!”

RÁBA GYÖRGY:

Elromlott automata

Az élet szürkülete
elromlott automata
kiveti hajigálja
a hasztalan beleesett
most a mába öklendezett érméket
rémülten kapkodsz
próbálsz összeszedni
kiperegnek ujjaid közül
nem is tudod már
a választott billentyűket
milyen célra nyomtad le
a mentett pénzdarabokat
nézegeted eltűnődöl
mire is használd

A szeretet otthona

Sokan látnak tükörfolyamatot az életbe belépő újszülött első éveit és az életből kivezető öregedés között. Felületesen ítélve akadnak is hasonlatosságok, különösen abban, ahogy elgyengülésünkben ismét gondozásra szorulunk, hacsak nem visz el már hamarabb valamilyen nyavalya. De a magzati lét anyai szívdobogással kitöltött sötét hónapjainak teljes tehetetlensége után nem érezhetjük megalázónak – még ha dereng is e hónapok emléke tudatunk mélyén –, hogy még pár hónapig mindenben kiszolgáltattak vagyunk. Ha sírvakacagva tiltakozunk is a pelenkázás ellen, aligha azért tesszük, mint életünk végén, amikor úgy érezzük, évtizedek alatt felépített és féltve őrzött emberi méltóságunktól fosztanak meg, ha elveszítjük élettani funkcióink fölötti uralmunkat.

De végül is nem ez töri meg leginkább az élet kezdete és vége közötti, gyakran feltételezett szimmetriát. Sokkal inkább az, hogy életünk kezdetén a mérföldköveket, a fejlődés stációit – első lépés, első szavak, első nap az óvodában-iskolában – előre látható sorrendben, időszakosokban érzük el, és megközelítően kiszámítható, hogy meddig szorulunk a gondozás különböző formáira. Életünk végén azonban nem látható előre, hogy milyen sorrendben veszítjük el képességeinket, mikortól és meddig szorulunk gondozásra. Az orvosok is sok évet tévedhetnek a *hogyan* és a *mikor* mérlegelésében, fölmérésében, akkor is, ha már ágnak estünk.

Valamikor mindez nem jelentett különösebb gondot, mert az egymást követő nemzedékek nagy többsége együtt élt nagycsaládokban vagy legalábbis egyazon faluban, közel egymáshoz. Még a városokban is többnyire egymáshoz közel, ugyanabban a negyedben élt több generáció. Tehát a korosodás következtében önellátásra képtelenné vált rokonok ellátása-gondozása, legalábbis ebből a szempontból, lehetséges volt. Emellett a betegségek lefolyását meghosszabbító mai gyógyászati beavatkozásokat megelőzően általában sokkal rövidebb ideig szorultak intenzív gondozásra az életük utolsó szakaszába érkezők.

Nem is olyan régen a bármi okból ágnak esett nagymamát két-három hét alatt nagy valószínűséggel elvitte a tüdőgyulladás. Ennyi ideig gyermekei nagy szeretettel és odaadással gondozhatták. Különösen a vele egy fedél alatt élő, munkahelyre nem járó lánya ápolhatta anélkül, hogy családjá más tagjai iránti kötelezettsége különösebb hátrányt szenvedett volna. Ilyen ideális helyzet már ma is ritkaságszámban megy, és fel kell készülnünk arra, hogy a generációk egyre gyakrabban élnek majd egyre nagyobb távolságban egymástól, a kontinens

másik végén, vagy azon is túl. A magatehetetlené vált idősök gondozását tehát – legalább részben – egyre inkább a társadalom egészének kell magára vállalnia. Ennek anyagi vonzata is figyelemre méltó, de ezt az írásomat a problémakör ennél is sokkal fontosabb érzelmi vonatkozására szeretném korlátozni.

Amerikában talán húsz-harminc évvel ezelőtt foglalkoztatta a legintenzívebben a közvéleményt a magatehetelenné váló idősökkel való bánás. Különböző műfajok foglalkoztak rendszeresen ezzel, a tanulmányoktól a szappanoperákig. Eleinte leggyakrabban a házastársak konfliktusát mutatták be – olykor komikusan – az apósal-anyóssal már lehetetlen együttélés kontextusában. Máskor a drámai büntudat játszotta a főszerepet. A szeretetlenség elítélendő jele volt, ha a saját gyermekekkel elfoglalt szülők a nagypapát szeretetotthonba akarták küldeni, bármilyen szép és drága volt is az.

Gondolom, minden országban éltek, sok helyen mindmáig élnek erős előítéletek az ilyen otthonokkal szemben. Nem csoda, hiszen nem is olyan régen többnyire a szegényházban kötöttek ki a magukra maradt idősök. Nálunk meg az elfekvőben. Gyakran maga a család siettette az ilyen elhelyezést, hiszen a társbérletek korában valóban elviselhetlenné válhatott otthon tartani a magatehetetlen nagyszülőt. Most meg gyakran épp az okoz nehézséget, hogy a nagymama egyedül akar élni szép, tágas lakásban, és elvárja, hogy a lánya (vagy, ha nincs: a fia) tartsa tisztán azt, és ott gondozza őt. Vele legyen naponta, akkor is, ha vannak más családi kötelezettségei is. Nem ritkán látjuk, hogy idős szülők már nem is olyan fiatal lánya szinte ketté tépi magát, hogy anyját-apját és a maga családját egyaránt szerető gondoskodásban részesítse. Ha tiszta szeretetből teszi ezt, gazdagíthatja is érzelmi világát. De – túl az érzelmeken – kényszerítve is érezheti magát erre, hiszen tudja, hogy édesapja vagy -anyja – és a társadalom – ezt várja tőle. Beleértve a társadalom fogalmába a távolabbi rokonságot, a barátokat és ismerősöket.

Ma már Magyarországon is található szép számban olyan magas színvonalú otthonok, ahol nagyon jó, szakszerű és megértő gondozásban részesítik a magukra maradt vagy más okból otthon nem gondozható idősöket. Az előítéletek mégis tovább élnek. A gondozásra szorulók előítélete, akárcsak a társadalomé, büntudatot ébreszt olykor azokban is, akik csak gondolni mernek rá, hogy a nagymamát ilyen otthonba helyezik. És ha mégis szükség van erre, a nagymama talán éppen azért nem fogadja el új otthonát, mert odahelyezésében gyermekei szeretetlenségének tanúbizonyságát látja, vagy az emészt, hogy barátai, ismerősei ezt így ítélik meg.

Hogyan léphetünk túl az ilyen előítéleteken? Hogyan fogadhatjuk el azt a szeretetet, amelyet egy ilyen otthon nyújthat. Persze, „csinálhatunk jó sajtót” ezeknek az intézményeknek, fölépíthetjük „imázsukat”, ma ehhez meg is vannak a PR-szakemberek. Én azonban mást (is) ajánlanék.

Rávenném a nyugdíjba vonulókat, hogy ajánlják fel felszabadult idejük kis hányadát önkéntes munkára egy-egy ilyen otthonban. Ez akár társadalmi elvárás is válhatna. Segítő kezekre mindig szükség van ilyen intézményekben, de sok nyugdíjas a szakmai tudásával is gazdagíthatná az otthont: az ének- vagy tornatanár hetente kétszer, netán háromszor foglalkozhatna a gondozottakkal, a nyugdíjas idegenvezető virtuális utazásokra kalauzolhatná őket, de szeretetével bárki – a villamosvezetőtől a bankmenedzserig – gazdagíthatja a közösséget.

Ha megtapasztaljuk, hogy mennyi élmény és öröm forrása nyílik meg számunkra a szeretet révén, amelyet az ott lakóknak nyújthatunk, könnyebben-boldogabban fogadhatjuk el azt a szeretetet, amelyet évekkel később a szeretet otthonában mi magunk is kaphatunk. A heti pár órai önkéntes szolgálat legnagyobb jutalma, hogy az évek során megismerhetünk

egy vagy több otthont, meg is szerethetjük, s ha később szükséges, jó közérzettel, várakozásokkal *mehetünk be*, költözhetünk be egy ilyenbe.

Nem véletlenül emeltem ki a *mehetünk be* szót. Mert ez a lényeg: az önrendelkezés, a személyes döntés. Ez eloszlatja gyermekeinkről a szeretetlenség vádjának még az árnyékát is. Ha kimondtam tisztán és visszavonhatatlanul – és lehetőleg évekkorábban, mint ahogy szükségem lenne ilyen gondozásra –, hogy bizonyos körülmények között beköltözöm ebbe vagy abba az otthonba, akkor nem gyötörhet a gondolat, hogy gyermekeim talán valóban azért beszéltek rá, helyeztek ide, mert útjukban voltam, vagy mert könnyebb nekik egy hozzájuk közelebb eső helyen látogatni engem.

És igen, *ebbe vagy abba* az otthonba. Mert nagyon jó, ha magam választhatom meg, hol érezném jól magam, mérlegelve a különböző lehetőségeket

a kialakuló helyzetem, állapotom alapján: melyik öregotthon áll a második helyen, ha az elsőben éppen nincsen szabad hely, amikor szükséges lenne, hova mennék, ha váratlanul mozgáskorlátozottá válok... Minden eshetőséget célszerű mérlegelni, hiszen számtalan példánk van az öregedéssel járó várható és váratlan nehézségekre, és nem lehetünk biztosak benne, hogy minket valamennyi baj elkerül.

Az önkéntes szolgálat és a beköltözés között létezik azonban egy köztes állapot is: a napközi gondozás. Különösen azok számára lehet ez nagyszerű megoldás, akiknek dolgozó gyermekeik munkaidejükön kívül gondjukat tudják viselni. Célszerű lenne minden otthont ilyen napközi részleggel tervezni, sőt egy-két szobát fenntartani a „napköziseknek”, ahol eltölthetnek pár előjegyzett napot-hetet, hogy őket gondozó rokonuk nyugodt szívvel mehessen síelni vagy vitorlázni gyermekeivel, unokáival, majd pedig frusztráló büntület nélkül, nagy szeretettel vihesse őket haza.

Igen, a szenilitás, az öregkori elgyengülés sok mindenben hasonlít a csecsemőkori függőséghez, egyben azonban jelentősen eltér attól: amikor belépünk az életbe, nem tudjuk, mi áll előttünk, és nem tervezhetjük el, mi legyen velünk. Életünk végén azonban tisztában vagyunk azzal,

hogy végül is mi vár ránk utolsó napunkon, és mi minden várhat ránk addig is. Aktív életünk után, amelyben sok ezer döntést hoztunk, legyen jogunk és legyen bátorságunk hozzá, hogy mi döntsünk, miként akarjuk leélni utolsó hónapjainkat, éveinket. Persze azt is mondhatjuk: annyi mindent tettünk a családunkért, annyit vállaltunk, szenvedtünk értük, itt az ideje, hogy viszonzzák. Miközben persze tudjuk: mindazt, amit egy életen át tettünk értük, nem viszonzhatják néhány év alatt – akkor sem, ha mindent megteszünk, hogy behajtsuk rajtuk. Senki nem fizetheti nekünk vissza mindazt, amiről a családunkért lemondtunk. Jobb meg sem próbálni, mert csak végtelen fájdalmat szerzünk magunknak és nekik is.

De vajon nem kívánnak tőlünk túl sokat, ha elvárják, mi döntsük el, öregek társaságában akar-

juk-e megélni maradék időnk? Persze, tudatosulásunk kezdetén nem nekünk kellett eldönteni, gyermekek társaságában akarjuk-e eltölteni első éveinket. Mindenki természetesnek tartja, ha akaratunk ellenére visznek óvodába. A fiatalságunkba egyik napról a másikra születünk bele, aztán lassan felismerjük: fölcseperedésünkkel egyre több dolgot mi dönthetünk el, nekünk *kell* eldönteni. Az öregség viszont lassan, olykor szinte észrevétlenül lép meg minket, és nem mindig valljuk be magunknak sem, hogy már nem tarthatunk lépést a nálunk fiatalabbakkal. Olykor észre sem vesszük, még gyakrabban: nem akarjuk észrevenni, hogy meg kellene hoznunk azokat a döntéseket, amelyeknek a meghozatalára később talán már nem leszünk képesek. És nem tudhatjuk, mikor következik be az a „később”. Talán előbb, mint gondoljuk.

Lehet, hogy sok mindenben hasonlít az öregkor a gyermekkorhoz, egyben azonban biztosan nem: nem nőjük ki soha.

Bitó László

FÜST MILÁN

„Ha csontjaimat meg kellett adni.”

(Arany)

A sötétség felé szalad vonatom.

Befut az aggság, kórság, a foghíjasság öveibe.

S majd a nemlét boldog őslakói közt megáll.

Nem baj, nem sirok. – Fuss hát vonatom

S oly gyorsasággal száguldj, hogy zúgjon az embererdő körülem,

Se lássak, se halljak. Csupa vadság legyen a szívem, mint a vadászé,

Ki ölni megy el, nem fél, – nem tekint fenn a Teremtőt,

Nem lesi arcát, borus-e s hogy mint íté, mikor kirepül majd ama golyó?...

De így szól: ez a rend! – Meg kell hoznom az áldozatot, meg kell halnom,

Ki voltam éhes, mint a kigyók,

Lusta, mint a krokodílus

S pusztító kedvű, mint az apokalipszis sárga lovasa.

S a mohóság vad foltjai mozdultak meg a szememben.

Hát ennen balsorsodat siratod?

Tekintsd az ég madarát, ki segít annak, ha sikolt?

Vedd a fát, mikor nyögve törik el a viharban,

Tekintsd a borjat, amely még szopna s a hídra viszik

És minden egyebet, ami szomorún megy nem áhitott célja felé...

S a víjjogó keselyükről írd majd meg végül is himnuszodat e világon s arról,

Howy szebbnek ítéltetett a tört szem itt, mint a ragyogó.

Ráncok és sörhas

Amit éltél, a tiéd...

A bevásárlóközpontban toltuk a szekeret. Kevesen voltak, már elmúlt tíz óra. A fogkrém mellé érett sajt került, shoppingoltunk. „Sosem értem azokat, akik valamit kiválasztanak, de meggondolva magukat, otthagyják a felesleges árut, ahol állnak.”

Megszólalt a telefonom. Turkálni kellett a készülék után, mert beszorult a zsebembe. Hiába néztem a hívót, nem tudtam azonosítani. Hallgatóim szoktak ismeretlen számokról hívni. „Bátor a fiatal, nagyon akar tudni...” – gondoltam.

„Májriadó!” – hangzott a női hang, kissé izgagtottan. Amint kibontakozott a sosem hallott szó értelme, tudtam, hogy sorsom fordulóra ért. Hónapok óta vizsgáltak hol innen, hol onnan, a szervcsere mégsem volt több, mint ködös vízió. Most pedig nem volt választás, a sorsom adott vágányra állt. *„Bizony, bizony, mondom néked: amikor fiatalabb voltál, felövezted magadat, és oda mentél, ahova akartál; de amikor megöregszel, kinyújtod a kezedet, más övez fel téged, és oda visz, ahova nem akarsz.”* (Jn 21,18)

A bevásárlókocsi már szinte tele volt. Minden elv felrúgattott, a kiválasztott áruk a polcok között maradtak, semmi sem került a helyére. Futva hagytuk el az áruházat, az autó fiatalos csikorgással fordult ki a parkolóból. Pillanatnyi szabadságom annyi maradt, hogy eldöntsem, gyorsan vagy alaposan csomagoljunk-e a másnapi műtéthez.

Egy hét múlva, új májjal, a trombózással eltömtött ér képe láttán az orvos halkán hümmögte, „magának ezzel már rég nem kéne élnie”. A betegség során ezt a második tapasztalt szakember szájából hallottam ugyanígy. Bátran elmélkedhetem az öregségről, nem lesz kin tévedéseimet számon kérni. Vagy nekem is sörhasért, ráncokért, remegésért kéne esedeznem?

Szabad, képes, fiatal... szegénykém!

A világ úgy forog, hogy a kör eleje letapossa a végét. A generációk kutyakölyök-rohanása a fejlődés dimenzióját az esztelen változásban véli meglelni, nem törődve a pörgés okozta centrifugális erővel. S nem áll meg az élet a saját lábán, ha a forgás adta perdület a bűgőcsiga logikáján nem tartja egyenesen a mozgás tengelyét. Ma egy 38 éves nem kap alkotó munkát, mert elavultak az ismeretei. Csak egy-két generáció még, és az öregkor haszontalansága a társadalmi pragmatizmus logikájára hivatkozva elvé nemesül.

A forgás közben nincs idő mások értékrendjét, életének értelmét átlátni: ne magyarázz, a sodrásra figyelek! Ha 25 évesen nincs két nyelvvizsgád, 27 évesen három szolgáltatási ágban vezetői referenciád, 28 évesen MBÁ-d és közben saját házad, autód s végül biztonságot adó párkapcsolatod, elvesztél, oda a normális élet lehetősége...

Az öregség árnyékában

Az egymást követő generációk élethossza növekszik, a statisztika egyre magasabb kort valószínűsít, pedig életfeladatainkat már korábban betöltöttük. Van valami értelme az öregségnek, vagy az csupán adottság? Az evolúció racionális, nem téved, logikát ragaszt a vénséghez is. Az ivarérett korosztály hatékonyságát növelte, ha a gyerekörzést elvégezte helyette egy lojalis, megbízható és keveset fogyasztó személy. Mennyivel könnyebben lehetett ezalatt háborúzni, földet túrni, bőrt cserzeni, a másik vagyonát megszerezni. Az emberösök nem nélkülözheték az öregek tudását sem, elődeinknek szüksége volt a vénség adta bölcsességre, a tudás továbbadására, ennek pótlékát akkor még nem találták meg az interneten.

Csak hát jött az óvoda, a központi biztonsági rendszerek, a szülők beleszólásától minél távolabb, mert „ez az én életem”, s a bizalomra többé semmi szükség nem volt. Az öregség bekerült a korosztályi szégyenek, az esélytelen nyomorúságok közé. Marad a realitás radikalizmusa: *„Öreg. / Fehéren porlik, mint az út. / Napjai: végtelen / vedlése az időnek. / Ez már csak a léépülés / a hústalan rögzésme-vázra. / Ember, aki már nem történik: emberásvány. / ... / Itt van. Még él. Szörnyű jelenlét, / melynek közelségétől senkinek / sincs kedve élni. / A szájában megromlik minden étel. / És csigaként / behúzódnak a nemiszervek.”* (Görgey Gábor: Simeon)

Az öregség nem egyszerűen kiszolgáltatottság, tehetetlenség, hanem annak tudati elfogadása, hogy ez a kiszolgáltatottság az élet személyre szabott kalodája. Bonthatatlan, átláthatatlan, állapot. *„Amikor Dávid élemedett korú, öreg ember lett, nem tudott fölmelegedni, bár betakargatták ruhákkal.”* (1Kir 1,1)

A műtét után három héttel leguggolni sem tudtam. Egyetlenegyszer sem. Minden mozdulat fáj. De annál fiatalítóbb, mint az első séta, még sosem volt. A nyolc lépcsőt egymás után háromszor tettem meg, másfél óra alatt. De ezzel a reménnyel menedéket kaptam néhány évre az öregség elől. Az öregség hirtelen relatívvá vált: *„Sára nevetett magában, és azt gondolta: Miután megvénültem, lehet-e gyönyörűségem? Meg az uram is öreg!”* (1Móz 18,12). Aztán lett gyönyörűsége, és lett életének értelme. Az Isten népének anyja lett. Öregen.

Lelhetek-e földi otthonra?

A ráncok beszédesek. A keserűség, ha bevésődik, rajzolatot ad. Az arctartás karikatúrája beszél a lélekről: „*Vonásaim, mint régi rézkarc / szigorú rajza, élesek.*” (Áprily Lajos: Az öregség árnyékában).

A reklámok öregotthonainak sportos mozdulatú, elégedett arcú lakói élvezik az életet. Személyük, mozgásuk testidegen a hirdetett termék lényegétől, mely az idős évek menedékét kínálja. Az öregotthonról szóló bevágás végén ösztönösen tudom: reklámfogást láttam. Hiányzik a képből a küzdelem, mely a reggeli jókedvért folyik, a szeretetért, mely a világ szűkülő résein át próbálja rendezni a mindenség egyre zavarosabb mozaikját.

Misi bá' számára minden nyomorúság gyökere a fájdalom volt. Kifejtettem neki a fájdalom logikáját. „Ha látod a reményt, ami a fájdalom utáni élet reménysége, a fájdalom nem más, mint kivárása a reméltnek. A boldogság egy formája. Még sziszegni is másként kell.” Nem tagadható, hogy ezek a bölcsességek sokszor csak a hiányzó ismeretekre alkotott rendkísérletek. Kerek szemek, sosem hittem, hogy nálam harminc évvel idősebb embert meglephetek.

Nemrég „*lettem 82 éves... Amikor valaki annyi idős lesz, mint én, azt kérdi a gyermekeitől, hogy 'Mi értelme az egész életnek?' Én a ... fiamnak tettem fel a nagy kérdésemet. ... A következőt válaszolta reszketeg, öreg apjának: »Apám, azért vagyunk itt, hogy átsegítsük egymást ezen a dolgon, akármi is legyen.«*” (Kurt Vonnegut: A hazátlan ember. Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2006).

Olyan családban élek, ahol felesége halála után egy-két hónappal nagyapám is, nagyapám testvére is halott volt. Az öregség élhető. De a szeretet forrásának elapadása halál. A lányom minden héten keresi a találkozást agg szüleimmel. Elmaradása elvonási tünetekkel jár. Sosem marad ki az élménybeszámolóból: „Hidd el, a mama szeméből látszik, hogy érti a lényeget. Mondtam is neki: Mama, te huncut vagy! ... és öregapa mosolyog, érvei végén belátja, a világ már csak a maga útján halad, s bölcsen, kicsit rosszallóan nógatja fejét: Eszterkám!...”

Hát nemcsak sörhasat, de társat, nemcsak ráncokat, de lelassulva is huncut mosolyt, megbocsátást, otthonlétet kívánok nektek, kik megéritek: „*Egy titkos véső egy szilánknyit / belőlem minden nap farag.*” Értelmet kívánok az útnak, tudva, tartok valahová. „*Messze repít a nagy, komor kéz, / ha majd sötét újába fog.*” (Áprily Lajos: Az öregség árnyékában)

Koczor Zoltán

GÖRGEY GÁBOR:

Simeon

Öreg.

Fehéren porlik, mint az út.

Napjai: végtelen

vedlése az időnek.

Ez már csak a leépülés

a hústalan rögeszme-vázra.

Ember, aki már nem történik: emberásvány.

Ennyire csillapíthatatlan

halálvágytól meghalni nem lehet.

Itt van. Még él. Szörnyű jelenlét,

melynek közelségétől senkinek

sincs kedve élni.

A szájakban megromlik minden étel.

És csigaként

behúzódnak a nemiszervek.

Mégis. Kivárta. Látta.

Megszületett.

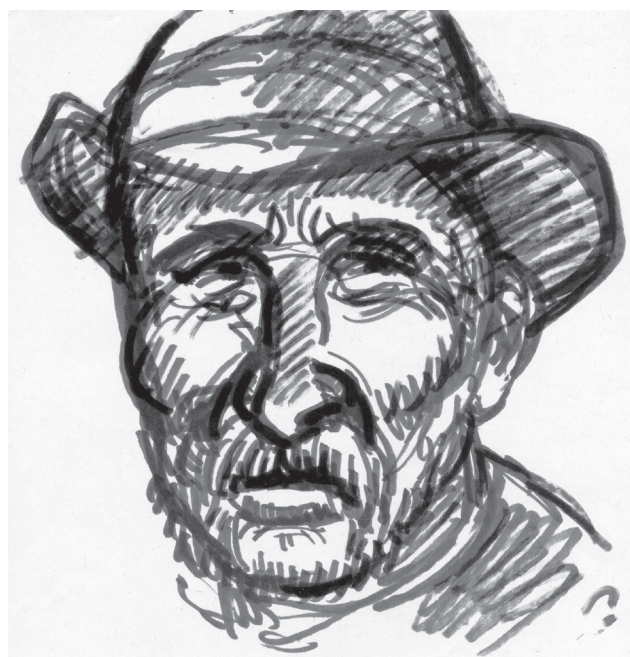
Csak ránézett és tudta: Ó az!

Felizzottak velőtlen csontjai.

Az évszázados mohával benőtt száj megnyílt és himnuszt motyogott.

Most már szeretett volna élni.

Még mit nem, szólt az úr.

„Előre nézünk...”

Interjú dr. Muszbek Katalinnal

Az 1960-as években kialakult tanatológia, „haláltudomány” – jórészt Elisabeth Kübler-Ross svájci pszichiáter munkássága nyomán – a modern kori gondolkodás részévé tette a haldoklás, meghalás, gyász, fájdalom korábban tabunak tekintett kérdéskörét.

1967-ben Londonban nyílt meg a St. Christopher's Hospice, ahol súlyos daganatos betegeket ápoltak a család bevonásával, elsődleges célnak tekintve, hogy szomatikus és pszichés szenvedésüket egyaránt enyhítsék, és méltó körülményeket teremtsenek az élet végső szakaszához és a meghaláshoz. A később létrehozott hospice-okban is az itt kialakított filozófiát és alapelveket követték.

A hetvenes években a hospice mozgalommá vált, kialakult a betegek otthoni gondozásának modellje, és létrejöttek a kórházi, illetve az otthoni ápolás közötti átmeneti formák, valamint a gyászolókat támogató csoportok.

Magyarországon 1991-ben a Polcz Alaine vezette Magyar Hospice Alapítvány megalakulásával jelent meg a hospice-szemléletű ellátás. Az 1997-es egészségügyi törvény megalkotásába szakértőként már a hospice-mozgalom képviselői is bekapcsolódtak, és bekerült a törvénybe a haldoklók gondozásával foglalkozó paragrafus. A hospice tevékenységét meghatározó jogszabályok 2004-ben születtek meg, s megnyílt a lehetőség arra, hogy a hospice a közegészségügyi ellátás részévé váljon.

Dr. Muszbek Katalinnal, a Magyar Hospice Alapítvány mostani vezetőjével, a Budapest Hospice Ház igazgatójával abban a III. kerületi Kenyeres utcai épületben beszélgetünk, amelyben Magyarországon elsőként jött létre a gyógyíthatatlan betegek számára teljes körű ellátást biztosító hospice-rendszer. Az intézmény módszertani és oktatási központként is fontos szerepet tölt be Kelet-Európában.

Emlékezetem szerint valamikor a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján hallottam először a nevedet egy közös erdélyi barátunktól, aki akkor kezelésen heteket, hónapokat töltött a Kékgolyó utcai onkológián. Te pszichiáterként rákbetegek gondozását végezted. Hogy fordultál e munka felé, és miért vált számodra ennyire érzékennyé és fontosá ez a terület?

Gimnazista koromban nagyon szívesen foglalkoztam nyelvekkel, emellett aktívan sportoltam, úgy 16 éves koromig azzal vívódtam, hogy a sport valamelyik területét vagy a nyelveket válasszam-e. Aztán egyre intenzívebbé vált vonzódásom a human foglalkozás iránt. Családunkban elég sok orvos volt, és bizonyára nagyon erős volt bennem már akkoriban is a készség az elesettek segítségére. Az orvosi egyetem elvégzése után aztán nem szomatikus orvos lettem, hanem pszichiáter, tíz évig az

Országos Pszichiátriai és Neurológiai Intézetben dolgoztam.

Magával a rákkal kapcsolatban is vannak nagyon szomorú, személyes tapasztalataim. Olyan családban nőttem fel, ahol gyakorlatilag mindenki rákbeteg volt. Édesanyám és édesapám is daganatos betegségben halt meg, alig 70 évesen. Ez számomra nagyon korai volt, nagy-nagy veszteség. A keresztanyám 34 évesen, és két kisgyermek pedig 10 évesen halt meg rákbetegségben. A betegség mindig is jelen volt köztünk, és mindig is nehezen tudtunk vele mit kezdeni. Nem tudtuk, lehet-e beszélni róla, kimondhatja-e valaki a családban a gyerekek előtt, vagy el kell-e hallgatni. Én ebben nőttem fel, és súlyos kérdés volt számomra: hogyan lehet kezelni, feldolgozni, ha akár fiatalon, akár idősebb korban, akár magával, akár a szüleivel kapcsolatban kell szembesülnie e kórral az embernek.

Volt azonban még valami, ami erre a területre vonzott. Férjem onkológus professzor, akkortájt az Országos Onkológiai Intézetben dolgozott, rajta keresztül ismertem meg Eckhardt Sándort, az intézet igazgatóját. Nagy formátumú, igazi humanista volt, sok nemzetközi kapcsolattal. A különböző országokat járva tanulta-tapasztalta meg, hogy a daganatos betegek mellett bizony helye van a pszichológiának, a szociológiának, a vallási aspektusnak, a lelkészek munkájának. Amikor 1988-ban megnyitották az új épületet a Kékgolyó utcában, meghívott, hogy hozzak létre egy pszichológusokból, gyógytornászokból, szociális munkásokból álló kisebb munkaközösséget, amely aztán egy ökumenikus szemléletű lelkészcsoporttal bővült.

Így kerültem tehát a rákbetegek mellé, ahol naponta találkoztam azokkal a kérdésekkel, amelyeket férjemtől, családi tapasztalataimból már ismertem. Hogyan lehet fiatalon megbirkózni a rákkal? Megmondja-e a személyzet a betegnek a diagnózist, vagy sem? Mit csinál ilyenkor a beteg? Kétségbe esik, sír, depressziós lesz, nem eszik, feladja? Eleinte konzultánsként vettem részt a munkában, de 1998-tól már elkötelezetten ebben a rendszerben dolgoztam. 1999-ben módomban állt kimenni New York-ba egy hosszabb ösztöndíjra, ott az egyik legnagyobb New York-i rákintézet munkájába kapcsolódhattam bele, amely a világon a legnagyobb ún. pszicho-onkológiai munkacsoportot működtette. Azzal a féléves tapasztalattal, amelyet az onkológiai munkában szereztem, már határozott kérdéseket tudtam megfogalmazni. Hogyan integrálódik egy ilyen rehabilitációs team a nagy egész kórházban, ahol többnyire nem a legnagyobb barátsággal fogadják magát a pszichológiát? Kíváncsi voltam arra is, hogyan működnek a lelkészek. A magyar rendszerben nagy kihívás volt számomra az önkéntesek helyének a megtalálása is. Amerikában az önkéntesek, laikusok mint kiegészítők részét

képezték a betegellátó rendszernek. Hazajövetelem után hoztuk létre az önkéntesekből álló első munkacsoportot, akik a mi fennhatóságunk alatt és a mi együttműködésünkkel segítették a beérkező betegeket. Tájékoztatással, beszélgetéssel, teával kínálták őket. Egyáltalán, jelen voltak, és valami biztonságot nyújtottak. Ez volt a kezdet.

Vagyis ebből nőtt ki a hospice-mozgalom és ez az élő hospice-ház?

Szerencsénkre már 1988-ban kapcsolatba kerülünk Polcz Alaine-nel, Mészöly Miklós feleségével, aki évtizedekig haldokló gyermekekkel és hozzátartozóikkal foglalkozott a SOTE II. Számú Gyermek-klinikáján. A magyar tanatológiában az ő könyvei, különösen a gyermekek haláltudatáról publikált írásai alapműveknek számítotak. Elképzelhető, hogy lenne hospice nélküle is, de egészen biztosan nem úgy lenne, nem akkor lenne, és nem olyan lenne, mint vele. Ő kulcsemberek a magyar hospice történetében. 1989-től rendszeresen bejárt a mi hetente tartott eszmegbeszéléseinkre. Közel is lakott, a Városmajor úton, már nyugdíjas volt, izgatta a téma is, és lelkesítette az a fejlődés, amely az intézetben végbement. Ő akkor már egy másik vonalon komolyan dolgozott a gyógyíthatatlan rákbetegeket segítő lehetőségek kialakításán, együttműködésünk ezt csak erősítette. 1991 áprilisában hoztuk létre a Magyar Hospice Alapítványt, amelynek ő volt az elnöke, de én is alapító tagja voltam, olyan kiváló emberekkel együtt, mint Eckhardt Sándor, az onkológia igazgatója, Schuler Dezső, a Tűzoltó utcai gyermekklinikai igazgatója, Göncz Árpád, akkori köztársasági elnök és felesége, valamint Ringwald Gábor, aki fájdalomcsillapítással foglalkozó orvos volt az intézetben.

Azon az őszen kijutottam Oxfordba, ahol a WHO által is támogatott első nemzetközi hospice-képzést végezték. Körülbelül 40 országból 50 ember vett részt ezen. Itt hasonló helyzetbe kerültem, mint New Yorkban: félév tapasztalataim nyomán kérdéseim voltak. Mi a szerepe, hol van helye a fájdalomcsillapításnak? Milyen arányban lehet alkalmazni? Ez csupán a szeretetteljes gondoskodás része, vagy mást is jelent? Meg kellett állapítanom – és hazajöve szembesítettem is ezzel a többiekkel –, hogy nagyon erős az orvosi vonal a nemzetközi hospice-rendszerben, igen komoly szaktudással és elkötelezettséggel dolgoznak a fájdalomcsillapítással foglalkozó csoportok. Elsődlegesnek és alapvetőnek tartják, hogy a beteg szenvedéseit és fizikai tüneteit csökkenteni kell, de természetesen a fizikai szükségletek mellett ki kell elégíteni a betegeknek akár pszichés, szociális vagy akár spirituális igényeit is.

Az első időkben az alapítványban a konzultációkat segítettem, 1996-tól pedig elvállaltam az igazgatóságot. Polcz Alaine akkor már kicsit vissza szeretett volna húzódní, nem akart annyira aktí-

van részt venni a napi munkában, és én vettem át ennek az egésznek a szervezését és vezetését. Erre már csak azért is szükség volt, mert addigra annyi beteggel kerültünk kapcsolatban, hogy nem lehetett szinte teljes mértékben önkéntesekre építeni, mint ahogy korábban tettük.

Ezt a hospice-mozgalmat hogyan tűri meg az intézményes orvosi struktúra, elsősorban a klinikai, kórházi struktúra?

Korábban egyáltalán nem tudott vele mit kezdeni, és valójában még ma is botladozik a hospice be- tagolódása az egészségügyi rendszerbe. Azt persze minden orvos felismeri és elismeri, hogy szükség van az életvég minőségi gondozására, jobb ellátására, de semmiféle képzésnek nem része ez a terület, és az orvosok valahogy úgy gondolják: eddig is az ő kompetenciájuk volt ez a terület, el is látták valahogy, ezután is meg fogják oldani a feladatukat, nincs is mit külön tanulniuk. Talán azt érzik, hogy mi mesterségesen felfokozzuk ezt a kampányt, és túlzott igényeink és elvárásaink vannak az ismeretanyag növelésére. Pedig a nemzetközi orvostudományban ma ezt már önálló entitásként kezelik, és nem is hospice-nek nevezik. Hospice-ként magát a mozgalmat és annak filozófiáját tartják számon, amely igen erősen önkéntességi alapon működik, és magában foglalja azt a szemléletet, hogy a halál az élet része. A hospice sem megrövidíteni, sem mesterségesen meghosszabbítani nem kívánja az életet, de nagyon komolyan veszi, hogy a beteg valameny-nyi szenvedését csillapítsuk. Oldani szeretnénk azt a tabut is, amely a halálhoz kapcsolódik. És a

hospice-ban fontos alapelv, hogy nemcsak a betegnek kell segítséget nyújtani, hanem a családnak is, hiszen a családtagok, a hozzátartozók is sokat szenvednek, részben fizikailag, mert kimerülnek, másrészt lelkileg is.

Azt a területet, amelyet az orvostudomány ma valóban önálló diszciplínaként tart számon, palliatív rendszernek nevezzük. A *palliatív* szó tüneti kezelést, a bajt nem megszüntető, de a tüneteket enyhítő kezelést jelent. Ez számos nyugat-európai országban már külön szakvizsgához is kötik. Ez a képzés Magyarországon még gyerekcipőben jár, hiszen – jóllehet alapítványunk a betegellátással együtt elindította a képzést is – egyetlenegy egyetemen sincs palliatív vagy hospice-részleg. A palliatív kezelés persze nemcsak fájdalomcsillapítást jelent, hanem az összes tünet kezelését, amely mögött az az elv húzódik meg, hogy ebben az életszakaszban is meg kell őrizni az életminőséget. Itt a hospice-házban látni lehet, hogy nagyon-nagyon elesett, az utolsó stádiumban lévő betegek, akár a haláluk előtti napon is, nem ágyban, fehér ágyneműben várják, hogy bárcsak rájuk köszöntene a halál, hanem kinn ülnek a toloszékben, és élvezik a kert varázsát. Mi naponta tapasztaljuk, hogy az élet utolsó hónapjai hihetetlen kiteljesedést jelenthetnek, és ebben az időben fantasztikus érés következhet be a személyiségben. Ekkor már semmi nem számít, az érzelmek, a kapcsolatok válnak fontossá, lecsupaszodik az ember, és azonos lehet önmagával.

De mondom, az egyetemi alapképzésnek egyáltalán nem része ez a terület, még a posztgraduális képzésben is minimális helye van, tehát nem csoda, hogy valójában nem tudják integrálni az egészségügyben. Törekvéseket, próbálkozásokat persze lehet tapasztalni. 1991 óta fokozatosan alakulnak hospicemunkacsoportok, amelyek részint kórházakhoz kötötten nyitottak kicsi osztályokat, részlegeket 10-20 ágygal, részint pedig ún. otthonápoló csoportokat hoztak létre, hiszen itt az ápolást, ha csak lehetséges, a beteg otthonában végezzük. Ma már az országban 35 ilyen munkacsoport működik 164 ágygal. Tavaly 4200 beteggel foglalkozott ez a rendszer, az összes rákbetegnek körülbelül a 12 százalékával, hiszen évente mintegy 34 ezer ember hal meg daganatos betegségben.

De hadd mondjam újra: hallatlanul fontos volna az orvosképzés, illetve valamiféle szemléletváltás, társadalmi szemléletformálás. Adjuk meg az időseknek, a haldoklóknak azt, ami nekik jár. A mi gyerekeink is azt a mintát fogják követni, amelyet látnak. Ne legyen kétségünk: mi is úgy leszünk gondozva, ahogy tőlünk tapasztalták. Ha a gyermek azt látja, hogy a nagymama emberi körülmények között, otthon hal meg, a család segítségével és a családja körében, akkor természetes lesz számára, hogy ő sem dugja szüleit elfekvőosztályra.

Mintha a társadalom valóban ki akarná szorítani az öreget, a haldoklót, a beteget valamilyen intézményi formába, hogy minél kevesebb köze legyen hozzá. Vajon azért, mert a saját halálunkkal sem tudunk mit kezdeni?

Igen, mai helyzetünkben nagyon súlyos szerepe van annak a társadalmi változásnak, amely az 1950-es évektől Magyarországon végbement. Megszűntek a nagycsaládok, nem élnek együtt generációk. Persze a panellakás valamikor igazán korszerű volt, hiszen komfort nélküli lakásokból kerültek a családok jó körülmények közé. Viszont ezek kicsik, nem bővíthetők. A kertes házakhoz hozzá lehetett építeni még egy szobát, konyhát, ha a szükség úgy hozta. Ma a gyerekek nem láthatják, hogyan mennek el az idősebbek. Nincs tapasztalatuk arról, hogy ott vannak köztünk a haldoklóink. Hogy oda lehet ülni a nagypapa ágya mellé, aki ugyan már nem tud dolgozni, részt venni a családi munkamegosztásában, de mesél, a maga színes egyéniségével, betegségével és fáradtságával, gyengülésével mégiscsak jelen van a család életében. Ehelyett kórházban fekszenek a betegek, ahol a 12 éven aluli gyerekek nem is látogathatja őket. Mindenki elhallgatja előle, hogy mi történt, és lehetőleg a temetésre se menjen ki, mert az árt neki.

Úgy gondolom, a hospice-rendszer csak egy láncszeme annak a változásnak, amelyet ezért sokan magukénak vallanak. Az idősgondozás igazából nem egészségügyi terület. A hospice azonban a kampányaival, a szenvedésre, a szenvedő betegekre koncentrálásával talán mégis segítheti, hogy a szemlélet lassan-lassan megváltozzék.

Egyébként ma azt látjuk, hogy az egészségügyi struktúrában a betegek egyre kevésbé tudnak megmaradni a kórházakban. Aktív osztályon semmiképpen. Amikor én kezdő orvos voltam, átlagosan három hétig ápoltak-gondoztak-kezelték egy-egy beteget. Nem az időszápolásról beszélek, hanem a betegek kezeléséről, mondjuk, egy műtét után. Ez átlagosan három hétig tartott. Ma egynapos kezelések, egynapos ellátások vannak, egyszerűen nem finanszírozza a társadalombiztosítás, hogy egy bizonyos időn túl a betegeket az aktív osztályokon helyezték el. A krónikus osztályokon pedig még nagyon sok fejleszteni való lenne. A krónikus osztályokra szükség van, csak éppen a feltételeket kellene ahhoz javítani, szakmailag és emberileg is megfelelő bánásmódot biztosítani, hogy a betegek és az elesettek, ha talán nem is szívesen, de elfogadják ezt a fajta kórházi kezelést. Ma ez még nagyon messze van. Egyébként talán éppen az egészségügyi struktúraváltás fog kedvezni a hospicerendszernek, mert a krónikus ágyak számának a növelésével a hospice-ágyakét is emelni lehetne, hiszen ez a terület is a krónikus ellátás kategóriájába tartozik.

A békásmegyeri gyülekezet most kezdte meg öregotthona építését. Azt hiszem, két vonatkozásban tudunk többet adni, mint amit az állami alapellátás jelent. Egyrészt van valami négyzetméterben, anyagban kifejezhető érték, amely a maga materiális voltában mégiscsak élhetővé teszi az egyébként térben, lehetőségekben egyre korlátozottabb életet. Másrészt életminőséget – vagy úgy is mondhatom: minőségi életet – szeretnénk biztosítani az öregjeinknek, amit egyébként a társadalom meglehetősen nehézkesen vagy sehogy sem vállal. Miközben az orvostudomány élet-halál harcot folytat 1000 grammos koraszülöttek életben tartásáért, s ha sikerül, azt hiszi, megnyerte a világot, azt az embert, aki az életét becsülettel, keményen végigdolgozta, akinek a műve beleépült a közösségbe, életének ebben az utolsó szakaszában csak hulladékként kezeli a társadalom, amelynek mintha a görögöktől mindmáig az lenne az igénye és törekvése – és ebben semmi változás nincsen –, hogy megszabaduljon azoktól, akik figyelmet, pénzt, törődést kívánnak, akik terhet jelentenek a hozzátartozóik vagy a közösség számára, és akikből semmi haszon. Pedig csak arról van szó – ha már egyáltalán ezt a szót emlegetik ebben az összefüggésben –, hogy a haszon áttételes. Ez elsősorban valami fajta érzelmi kötődés, amelyet a társadalom konvertálhat, visszaforgathat de egyáltalán nem biztos, hogy ez az érzelmi kötődés ellensúlyozni tudja azt a fizikai, anyagi áldozatot, ami ezen emberek ellátását jelenti.

De mi is ide fogunk jutni. Ha a mi korosztályunk megengedi magának, hogy a szüleit mintegy „kidobja”, akkor tudnia kell, ugyanebbe a helyzetbe fog kerülni. Hadd ismételjem: társadalmi szemléletformálódás nélkül nem megy. Ha a gyerekek – akár az iskolában, akár a családban – magukba szívják az alapvető erkölcsi normákat, akkor talán nem gondolják, hogy ami nem anyagi érték, az mind kacat, és mind kidobandó.

Természetesen több úton kell elindulni. A hospice is csak kicsi lépés ezen az úton, a gondolkodás formálásában azonban fontos szerepünk lehet. Most az tervezzük, hogy az iskolákat keressük föl,

és a 6. osztálytól az oktatás részévé tesszük ezeket a kérdéseket, a róluk szóló beszédet. Nem vagy nem csupán a halálról, hanem ennél többről, az életvégről, a szenvedésről, az elesettségről szeretnénk beszélgetni ezekkel a gyerekekkel. Hogy megtanulják: nem elfordítjuk a fejünket, ahol segítségre szorul valaki, hanem odamegyünk. Nem olyan nagy dolog ez, de annyira távol van a mai személettől!

Ebben az évben szeretnénk bekapcsolódni egy nemzetközi programba is, amely „A remény mezeje” nevet viseli. Annak idején Angliában hozták létre ezt a mozgalmat, amely újfajta gondolkodást, újfajta beszédmódot szeretne kialakítani az életvégről. Mára sok-sok ország hospice-szervezete csatlakozott hozzá, mi a lengyeleken keresztül kapcsolódtunk bele. Ennek a programnak az a lényege, hogy az iskolákban a gyerekek szeptemberben nárciszhagymát ültetnek, tavasszal aztán locsolgatják a kis növényt, figyelik fejlődését, az kivirágzik, majd szépen elhal. És miközben tavasszal a nárcisz virágzik, folyik az oktatás erről a témáról, az élet végéről, sok-sok előadással, komoly jelenléttel a médiában, interjúkkal, riportokkal. Most ősszel öt budapesti és öt debreceni iskola kezdi el ezt az akciót. Egyelőre nem merünk többet vállalni, hiszen minden iskolához kontaktszemély kell, és igen sok pénzt és hallatlan energiát

igényel az oktatás megszervezése és kommunikáció kialakítása.

És honnan van benned ez az energia és kitartás, amellyel nekiveselkedsz ezeknek a feladatoknak?

A pozitív hozzáállást én a családban, különösen az apámtól kaptam. Kitelepített család volt a miénk, mindenünket elvették. Én Debrecenben születtem, aztán Szentendrére költöztünk, s onnan telepítettek ki minket Piliscsabára, ott nőttem fel a nagy család közösségében, testvéreimmel, unokatestvéreimmel együtt. Valójában a területi kötődés bennem nagyon gyenge, annál erősebbek a családi kötelékek. Az apámnak nem volt munkája, mégis azt mondta: „Nézzetek rám, erős vagyok, van enivalónk, meleg van. Nem fogunk visszamenni a múltba, és azon töprengeni, mindez miért történt. Előre nézünk.” Én egész életemben ehhez igazod-

tam. Édesanyám másfajta természet volt, nem olyan optimista, mint édesapám, de mindig mosolygott, és mindig azt mondta: „megcsináljuk”. Görög katolikus paplány volt, egyetlen zokszó nélkül hordozta az életét, pedig jött a négy gyerek egymás után, kútról hordtuk a vizet, és semmi segítségre nem számíthatott. Ő hat hét alatt halt bele a rákbetegségbe, s vele majdnem belehaltam én is.

Ez a családból rám örökített optimista szemlélet és pozitív hozzáállás dolgozott bennem 1999-ben is, amikor megkaptuk ezt a régi bölcsődeépületet az alapítvány céljaira. Rajtam kívül senki, egyetlen másodpercig sem hitte, remélte, hogy ebből valamit csinálni lehet. Én pedig azt gondoltam: itt van sok jó ember, szakemberek és betegek, akiknek szükségük van a hospice-házra. Majd csak lesz valahogy. Aztán 2002-ben megnyitottuk az első szárnyat a járóbetegeknek, 2005-ben pedig a második szárnyat a fekvőbetegeknek. A továbblépés mindig a pénzügyi lehetőségektől függ. Eddig is így csináltuk: csak akkor kezdtünk neki újabb feladatnak, amikor a költségek fedezetének legalább a kétharmadát biztosítottunk láttam.

Mit sikerült ezekből a mintákból, ebből a szemléletből és hozzáállásból ebben az épületben, ebben a szakmai közegben megvalósítani?

Én nem ismerem mindenkinek a családi hátterét, nem is nagyon faggatózom, működik a pszichiáter énem, nem vagyok kíváncsi minden részletre. Kevesen vagyunk, egy azonban biztos: a hospice-házban dolgozó csapat hozzáállása nagyon jó, mind-mind segítőkész, nagy empátiával megáldott ember. Egy részük önkéntes volt, mielőtt a munkatársunk lett, de akad köztük Erdélyből áttelepült, eredeti foglalkozása szerint zongoraművész asszony, de nálunk dolgozik az a mérnök asszony is, aki annak idején a ház rekonstrukciójáért volt felelős, aztán itt halt meg a fia. Ma ő látja el a műszaki-gondnoki teendőket. Hallatlan jó személyiségű valaki, ő fogadja a bejövő telefonokat is, ő nyit ajtót az érkezőknek. Összesen huszonhárman vannak munkaviszonyban, köztük tíz nővér, de orvosként például egyedül én. A többi orvos és nővér szerződéssel dolgozik, számuk a betegek számától függően változik. Ezekhez jönnek még az önkéntesek, akikkel külön koordinátor foglalkozik. Ők többnyire különböző hirdetésekre jelentkeznek. Komoly felkészítéssel kell részt venniük, csak utána kapcsolódhatnak be a munkába, először itt a hospice-házban, később az otthoni ápolásban vagy más kórházak hospice-részlegein. Tőlük heti négy órát kérünk, többet nem is nagyon engedünk, mert nem akarjuk, hogy kiégjenek, belefáradjanak, a túl sok elfoglaltság indulatokat vagy konfliktusokat gerjesszen. Az a tapasztalatunk, hogy ezt még össze lehet egyeztetni az egyéb feladatokkal. Kidolgoztunk számukra egy önkénteskódexet, munkájukban ehhez kell igazodniuk.

Hány beteget tudtok ellátni?

Tíz ágyunk van, ezek gyakorlatilag folyamatosan be vannak töltve, körülbelül 93 százalékos a kihasználtságuk. Meglehetősen jó arány egyébként, hogy a tíz ágyra tíz szakképzett nővér jut. Az otthoni ápolásban gondozottak száma 40 és 60 között ingadozik, összességében évente körülbelül 350 beteg fordul meg az ellátásban. A fekvőbetegrészelegén átlagosan egy hónapot töltenek a betegek, egy évben 120-160 beteg. A rendszer egyébként úgy működik, hogy mindenkit otthoni ápolásra veszünk föl, és elkezdünk kijárni hozzájuk. Amikor aztán látjuk, hogy az agyi áttétek miatt zavart a beteg, ha nem tudjuk beállítani a fájdalomcsillapítást, ha egyéb olyan tünet jelentkezik, amelyet otthon nem lehet kezelni, vagy ha az ápolást végző családtag nagyon kimerült, bekerül a kórházi részlegre. Korlátlan időre persze nem tudjuk itt tartani a betegeket, ha tehát javul az állapotuk, hazamennek, s akkor jönnek vissza, ha ismét rosszabbul vannak.

Amikor munkatársaidról beszéltél, csupa nőről volt szó, talán az orvosok között akad férfi. Hol a férfiak helye ebben a rendszerben?

Igen, nagyon kevés a férfi. Most itt Budapesten tartotta 10. kongresszusát az Európai Palliatív Szövetség, 72 országból 2100 résztvevővel. A viszályzó Kertész Imre helyett én lettem a plenáris előadó, előadásomnak az volt a címe, hogy „Kulturális különbségek a halállal való szembenézésben”. Iszonyú sokat olvastam a témához, életemben még annyit nem készültem egy előadásra, mint erre. Három egységre bontottam a kérdéskört: az elsőben a kulturális különbségeket vizsgáltam, a másodikban azt a spirituális teret, amely kialakul a halál előtt, harmadik témaként pedig a segítőkkel foglalkoztam. Amikor elkezdtem összeszedni az anyagot, azzal kellett szembesülnöm, hogy ezek a segítők nők. Mindent a nők csináltak, ezt az egész hospice-rendszert ők hozták létre. Az oktatási és egészségügyi integrálásban már ott vannak a férfiak, de magát a rendszert nők alakították ki. Magyarországra még az a sajátos helyzet is jellemző, hogy a nővérek – ahogy a szó is jelzi – nők. Külföldön sokkal több férfi vesz részt a betegápolásban. Mi két férfi ápolóval próbálkoztunk, egyikük sem vált be, elküldtük őket. Az orvosok között is mindössze öten dolgoznak férfiak, ez elenyésző ahhoz képest, hogy 48 főállású vagy szerződéses emberrel és 50-60, sőt időnként 80 önkéntessel dolgozunk együtt. Ennek a női túlsúlynak talán az az oka, hogy az életvég – akárcsak a születés – anyai gondoskodást igényel. A betegek ekkor már olyan regresszióban, visszafejlődő, hanyatló életszakaszban vannak, amelyhez a női attitűd sokkal jobban illik.

Mi a helyzet az egyházakkal? Nyilvánvalóan igen fontos a civil szféra szerepe ebben a mozgalomban, és a magyarországi római katolikus, reformá-

tus vagy evangélikus egyház anyagi helyzete, infrastruktúrája, nemzetközi kapcsolatai, társadalmi beágyazottsága nagyságrendekkel súlyosabb, mint más polgári-civil szerveződéseké. Mit tettek vagy tesznek, mit tehetnének ezek a nagy, több száz éve működő keresztény közösségek a hospice érdekében?

Sajnos egyáltalán nem lehetünk elégedettek az egyházi részvétellel. Akad ugyan az országban néhány egyházi kezdeményezés, például Debrecenben a Máltai Szeretetszolgálat létesített olyan öregotthont, ahol néhány ágyon hospice-t működtetnek, és segítik az otthonápolási csoport működését is. De a teológusképzésbe is feltétlenül bele kellene kerülnie ennek a tematikának, felekezettől függetlenül, már csak azért is, mert az egyházi közgondolkodásnak és tevékenységnek fontos része az elesettek segítése. Az egyes lelkészekkel viszont minden felekezetben nagyon jó személyes kapcsolatunk van. Soha nem volt visszautasításban részünk, ha megkerestünk egy-egy lelkészt, de nagy szükség lenne arra is, hogy az egyházak intézményesen hozzanak létre fekvőbetegrészeleget és otthonápoló csoportokat.

Van-e arra kapacitásotok – nem csupán szellemi, hanem szervezési kapacitás is –, hogy megszólítsátok az embereket, tartozzanak akármelyik felekezethez vagy bármilyen civil szerveződéshez, és megismertessétek velük a tevékenységeket, tanfolyamaitokat? Tettetek-e konkrét lépéseket annak érdekében, hogy – mondjuk – az evangélikus egyházzal felvegyétek a kapcsolatot?

Bocsánat, de ennek fordítva kéne lennie. Az én energiáim nemhogy 150, de 300 százalékig le vannak kötve. Nincs több kapacitásunk, és nincs több pénzünk. Mi megpróbáljuk megtenni azt, amit ezzel a viszonylag kicsi létszámmal lehet. Mára ismertté vált a hospice. Kitűnő honlapunk van, el lehet érni bennünket. Könyörgöm, ha bárkit az életvégi gondozás vagy a haldoklókkal való foglalkozás érdekel, menjen rá a honlapunkra, keressen meg minket, vegye a fáradságot, és jelentkezzék az általunk meghirdetett szakápolói tanfolyamokra. Évente körülbelül háromszáz ember kapcsolódik be valamilyen módon a képzéseinkbe, a félnapostól a 6 hónaposig, a csoportos képzéstől az egyéni konzultációig. Például negyvennyolcan vettek már részt angol nyelvű tanfolyamainkon a volt szovjet tagköztársaságokból, illetve Törökországból. Nem nekem kell rimánkodnom, kérem: jöjjenek már, itt a lehetőség. Nekik legyen motivációjuk, ők akarjanak valamit. Sokan keresnek meg minket azzal, hogy hospice-t akarnak indítani, aztán vagy lesz belőle valami, vagy nem. Többnyire nem, mert megriadnak a minimumfeltételektől. De legalább jönnek, érdeklődnek. Muszáj megmozdulnia az egyháznak is. Ötleteket adhatunk, tanulhatnak tőlünk, de a motivációnak onnan kell jönnie.

Donáth László–Ittész Nóra

WEÖRES SÁNDOR:

Parainesis

Azért szánom én a mai embert,
mert a szíve nem bír öregedni.
Hej, a régi vének hova lettek,
kikre úgy sunyorgott föl a tacskozó,
mint tanácsok arany-asztalára,
bölcsségre, megelegedésre?
Ma Philemon szégyelli sok évét
s morog, hogy nem bír az unokákkal
versenyt enni-inni és szeretni –
nem vállalja az ősz drága fényét,
így lesz a tavasznál is bohóbbá.
Szép hó-fürtjét Baucis megtagadná
s ahelyett, hogy ifjúsága mézét
az öregkor borára cserélné,
holtig torzan éli ifjúságát.
Azért szánom én a mai embert,
mert a szíve nem bír öregedni.
Boldog voltál tán gyerekkorodban
s nem elnyomott, görbe-hátú pára,
ketrecbe zárt récénél utolsóbb,
hogy a kedved mindig visszajárna?
Vagy tán véred termő ifjúsága
boldogságot nyújtott, víg nyugalmat
és nem lázat, bokák citeráját,
minden elmúlásnál iszonyúbbat,
hogy szánalmas roncsát úgy szorítod?
S annyi édességet ád az élet,
hogy siralmas elszakadni tőle?
de ha gyönyör lenne is fenéig:
kívánnád, hogy turkálva-röfögve
vakarózhass benne mindörökre?
Azért szánom én a mai embert,
mert a szíve nem bír öregedni.
Homo sapiens, kétlábu testvér,
de szerény, de koldus lett a vágyad:
hajdanában a tőkélyre vágytál,
ma a boldogsággal is beérnéd –
és még ezt se képezed nagyobbnak,
mint hogy bendőd bírja Marcsa főztjét
és ágyé kod bizseregni tudjon
s legyen életedben holmi lim-lom
mit tiédnek, birtoknak becézhess. –
Isten vendége vagy e világon!
mért nem hagyod, hogy a házigazda
minden termét sorra nyitogassa,
minden kincsét rendre megmutassa?
letelepszél az előszobában
s ott békében nyújtóznál örökre.
Azért szánom én a mai embert,
mert a szíve nem bír öregedni.

(Milyenek képzelem a múltamat)

Erzsók almája és a háttér

*Média-oktatóként a diákoktól ,infókkal’
zsúfolt ,publikat’ kaptam. Hát írtam egy
,blogot’, s külön mellékelem
a háttérsztorikat’, adatokat. Valaki
regényrészletnek nézte, holott elemi
zsurnalisztika. Csak a báróék
családfája föltehetően igen pontatlan.*

Ma rádöbbsentem: már csak azért sem lehetek elég őszinte, mert pocsek a memóriám. Akkor mi értelme volt megöregedni? Sráckoromban csak azért irigyeltem az öregeket, mert annyi mindent megéltek, megtapasztaltak; író is azért lettem, hogy majd kifaggassam a véneket arról, hogy mit őriztek meg emlékezetükben a sorsukról, s lám, már saját 77 évről is keveset tudok.

A ,BLOG’

A Sepsiszentgyörgy melletti Árkos igen fontos szerepet játszott életemben, kicsit erről írtam Féder Zoltánnak ajánlott „Hogyan kell kastélyt építeni” című kisregényemet (Szépirodalmi, 1989). És most, 2007 tavaszán tudtam meg íróbarátom, Csiki László nejétől, Erzsóktól (amit már teljesen elfelejtettem!), hogy én az ő révén kerültem Árkosra, és azt is, hogy ő ott volt, amikor Johanna lányom picinyként nekifutott kastély melletti étkezde, az egykori Dániel-kúria konyhai üvegajtájának, s a hatalmasan vérző gyerekkel Féder Zoltán, az agráriusház igazgatója (a Trabiján) bevágatott Darkó Zsiga sebész-főorvoshoz, aki szépen megműtötte-mentette a lányt. S akit csudás hálapénz-sztorija is híressé tett. Ugyanis I. Gh. Maurer akkori román államelnök a közeli Kárpátokban egy vadászaton súlyos balesetet szenvedett. Zsiga mentette meg. Amikor Maurer magához tért, s látta, hogy él, „aranyhalálá változott”, s közölte a doktorral, egy kívánságát teljesíti. „Új kórházat kérek Sepsiszentgyörgynek” – mondta Zsiga. És lőn új kórház.

Johannáról annyit mondott Zsiga, hogy estig lehetőleg „bírjuk ki” fájdalomcsillapító nélkül. Árkosra visszatérvén Erzsók rákérdezett a heroikusan viselkedő, bekötözött gyerekekre: mit kíván nagyon, hisz neki most szinte mindent szabad...

Almát kívánt a kislány. Pedig fogalma sem volt róla, hogy a legjobb árkosi almafák szépapjának, a nagy pomológus Bodor Pálnak a gyümölcsészeti kísérleti kertjéből kerültek Árkosra, abból a kertből s faiskolából, amely az öreg végrendelete értelmé-

ben kétszáz éve a Házsongárdi temető bővítésére szolgált. E temető földjében nemcsak a Rapaics Rajmundnak a magyar gyümölcsről szóló művében méltatott kertész-matematikusz-zenész ősünk nyugszik, de Szabédi Lászlóig megannyi nagy erdélyi. Minden rövid és hosszú életnek, lám, van értelme. Az öregség fontos.

De vissza Árkosra. A harminc évvel ezelőtti Erzsók piros almát fedezett föl az agronómusok háza arborétumában egy almafa csúcsán. Engem hátrébb parancsolt a fától, fölmászott, lehozta a gyerekeknek. Az úgy örült, mikor beleharapott a hersegő gyümölcsbe, hogy talán nem örült jobban harminc évvel később, idén, a szentpétevári meghívásnak sem, hogy koreográfusa legyen az ottani Vígszínházban egy előadásnak (magyar lány mint vendég-koreográfus a balett fővárosában!), sem akkor, mikor haza kellett repülnie, hogy átvegye a táncművészet balettművészeti Európa-díját. (Megvolt a pétevári bemutató, Johanna aztán Komáromban koreográfált, következik Marosvásárhely, Székelyudvarhely, a pesti Nemzeti Színház stb.)

Erzsók szerint akkor este, mikor lehozta az almát, búsulva ültem az asztalnál. „Mi bajod?” – kérdezte. „Hát hogy milyen hülye vagyok, nem mentem közelebb a fához, a fa alá...!”

S most már nem siethetek vissza ahhoz a fához. Erzsók sem mászik föl, én se leskelődnék. Bár az almát az is kívánja, akinek a kegyetlen idő netán kiverte minden fogát.

A FENTIEK HÁTTERE

Előbb Árkosról. Itt született árkosi Benkő Zsuzsanna, Bolyai Farkas felesége, János anyja, aki súlyos betegen, zavart elmével halt meg. Sokat szenvedett tőle a férje is. Bolyai Farkast göttingai évfolyamtár-

sa – barátja egy életen át, pomológus ősöm, akinek nevét viselem – mutatta volt be leendő nejének. A két jóbarát levelezését 1902-ben adták ki. Az árkosi Benkő-kúria gyümölcsösében azokat az almafákat láttam a hetvenes években, amelyeknek „elejét” ükapám ajándékozta Benkőéknek. Az almának, amelyet Erzsók a lányomnak lehozott a fáról, lehetett némi köze a pomológus Bodor Pál almafáihoz. A Bolyai-levelezés Téka-kötetét Benkő Samu jórészt az 1902-es kötetből válogatta. Fiamat, Pált nem véletlenül küldtem a remek marosvásárhelyi Bolyai Kollégiumba, ott is érettségizett.

Az árkosi alighanem az egyetlen román pénzből épült erdélyi magyar arisztokrata kastély. Hosszú történet, s merőben az Árkoson hallottakból idézem föl, irodalmat hozzá semmit sem láttam. Márpedig az emlékezetem, mint bevallottam, likacsos.

A Szentkereszthyek a Rákóczi-felkelés idején labancok voltak, a soros ős akkor kolozsvári guberniumi főtisztviselő volt, bárói rangját, birtokait Habsburg-hűségének fizetségeként kapta. Ő rovincsolta Mikes Kelemennek, Rákóczi rodostói menekült bajtársának zágoni birtokát, részt is kapott belőle, s még a „zágoni” predikátumot is hozza. Egyenes ági leszármazottja viszont 1848-ban tisztként szembefordult a császáriakkal, elfogták, s állapotos feleségével együtt a szebeni várbörtönbe zárták. Asszonya ott szülte meg fiát. A fiúból szenvedélyes, kitűnő lovas lett, Árkosról (ahol akkor a volt Dániel-kúriában laktak) lóháton nekivágott a Kárpátoknak. Brassó után lejutott Predealra, ott a nyalka magyar (huszár?)tiszt jó társaságba került: nagyon megtetszett neki egy román leány, akinek apja Románia hadügyminisztere (később miniszterelnöke), édesanyja pedig két hercegi (fejedelmi) család leszármazottja. (Már nem emlékszem: a Brâncoveanu és Stirbei vagy a Ghika és Bibescu családé...) A „baj” csak az volt, hogy a lánynak sem volt közömbös a Szentkereszthy fiú. Olyannyira nem, hogy – hiába a szülők ellenkezése mindkét oldalon – házasság lett ebből. Az asszony óriási hozományából építtette fel az árkosi újbarokk kastélyt. Árkoson azt mesélték, hogy Trianon bekövetkeztekor a hercegnő lelövette kedvenc vadászkutyáit, szépen megjelölt sírokba temette őket, egyik fiára, Bélára bízta a kastélyt, s Szentkereszthy Béla nemcsak a helyi tűzoltóegyesület védnöke lett, de szenátor is Bukarestben, édesanyja, a román hercegnő pedig többi gyermekével Budapestre költözött. Egyik gyerek, hallom, műfordító lett.

Amikor a szovjet és román csapatok megjelentek Árkoson, Béla báró a kastély bejáratánál föblejtte magát. (Forrás: helyi folklór.)

*

Az árkosi agráriusház” – hivatalosan az Agronómusok Háza – Féder Zoltán agrármérnök és kivételes

ember műve. A romos kastélyt, a tönkretett parkot ő hozta vissza a nulláról, gyönyörűen. Amikor már minden ragyogóan működött – kulturális központként is –, közölték vele, hogy a megyei vezetés (már nem Király Károly volt a megye első embere) felajánlotta az egykori Szentkereszthy-kastélyt Ceausescunak, mondjuk így: negyvenkettedik rezidenciának. A könyörgő-tiltakozó-dühös Zoltánt pedig megfenyegették, hogy sepsiszentgyörgyi szülői házáat is eldózerolják, ha nem hallgat. Székely festőművész nejével kivándorolt tehát hamar Izraelbe, ahol agrárbotanikai kutatással foglalkozott. Publikációi az Egyesült Államokban is visszhangot váltottak ki. Sepsiszentgyörgyön tavaly, Izraelben, Rehovot városában pedig tavalyelőtt jelent meg „Zsidók Háromszéken. Történelmi adat- és szöveggyűjtemény 1690–2004” című, 758 oldalas műve. Mert Féder Zoltán se fiatalon, se öregen nem képes tétlenül ülni, élete: életmű.

*

Darkó Zsigmond főorvost ötvenhatos „hözöngése” miatt küldték el a marosvásárhelyi orvosi- és gyógyszerészeti intézettől, ahol komoly oktatói-kutatói karrier várt volna rá. Fivére, László, a festőművész, művészettörténész és restaurátor, akinek a kolozsvári főtéri Szent Mihály-templom freskóinak restaurálásában is nagy érdemei voltak (lásd Kelemen Lajos emlékkönyv), Gáll Ferencnél (François Gall) doktorált a Tájképfestészet korszakairól című disszertációjával. Kedvencemről, Manet-ról, Paál Lászlóról, Delacroix-ról írott esszéi, úti jegyzetei az Utunkban jelentek meg (1958–67), amikor magam is ott dolgoztam, Banner Zoltán örvendetes odakerüléséig a művészeti és publicisztikai rovatot vezettem. (A Szent Mihály-templom tornya másik ükapám, a szász Gaizer Antal városi főmérnöksége idején épült a 19. század derekán, nevét ezért örökíti meg márványtábla a tornyon. Svájci villa című regényem utolsó fejezetében szó van róla.)

Egyébként Darkó Zsiga feleségével, született Trattner Évával, Écivel, van közös gyerekkori, temesvári fényképünk, tenispályán készült, a háló mögött állunk, teniszütő az én kezemben is, noha sosem tudtam teniszezni. Lám, a fényképek ma már pótszerei, mankói az emlékezetnek: nekem csak annyi maradt meg a memóriámban, hogy nővéremnek volt egy roppant csinos és kedves osztálytársnője a temesvári Notre Dame-zárdában. Zsiga és Éci lánya tehetségesen végezte el a marosvásárhelyi Szentgyörgyi István Színművészeti Főiskolát. Nem tudom, miért, őt Samunak becézték. Et a Samu néhány éve hozzám fordult, munkát keresett Magyarországon. Csinos és okos lányként emlékszem rá. Igyekeztem segíteni, nem jártam sikerrel. Érthető, hogy többé nem jelentkezett nálam. Pedig hát közvetetten többszörösen adósa vagyok. Az én

öregotthonom: a memória és a hála, lám, állandó felújításra, restaurálásra szorul.

*

Nővérem néhány éve, közel nyolcvanévesen halt meg Bukarestben, különös körülmények között. Este meghalt, panelszomszédai, akik életjáradékra vették meg lakását, másnap reggel már el is hamvasztatták. Még személyi iratai sem jutottak el hozzám. Legjobb barátnőjét, Mezei Zsókát, aki évtizedeken át önzetlen segítőtje volt, be sem engedték, holott Éva nővérem jóformán minden ingóságát reá hagyta. Zsóka egyébként az RMDSZ bukaresti, szenátusi irodájában dolgozott, egy időben pedig, régen, amikor Bukarestben én az Irodalmi Könyvkiadónál dolgoztam, ott szorgoskodott ő is.

*

Még szót sem szóltam arról, hogy anyám családja éppenséggel háromszéki, a prédikátumaikként szereplő községek légvonalban nincsenek is nagyon messze Árkostól: Gidólfalva, Lécfalva, Sepsizalán meg Márkosfalva. A nyolcvanas évek elején, amikor ezer okból fölerősödött a menekülési vágyam, először Lécfalvára mentünk a feleségemmel, Júliával, hogy eladó házat keressünk. Az egész faluban csak a Bodor utcában volt eladó ház. Nagyapám, ha nagy ritkán használt előnevet, csak a lécfalvit; azt is inkább csak kis *l.* betűvel jelezte. Nos, a romániai fordulat után a lécfalvi iskola igazgatónője azzal bűvölt el telefonon, hogy megkért: nevezhessék el rólam az iskolát. Gondolom, ez csupán a vasárnap reggeli, a Kossuth Rádióban akkortájt hallható jegyzeteim jutalma volt. Hálásan megköszöntem, s mondván, élőkrol semmilyen intézmény nem nevezhető el, különben is akadnak nálam jelesebb rég elhunyt Bodorok, közülük lehetne választani névadót. Legyen az Bodor Aladár, György, Antal, vagy akár a fentebb szerepelt pomológus, Pál. De szóba jöhet akár kolozsvári születésű Pál nagyapám is, a Trianon utáni marosvásárhelyi Színpártoló Egyesület alapító elnöke, a budai Siesta Szanatórium egyik alapítója (a Kékgolyó utcában, ahol most az onkológia található). A nyilasok ölték meg székely nemes létére. Gyilkosát, Szemes Mihályt egy újsághír szerint a népbíróság ítélte el, a nevét csak picit vétette el: Lécfalusi Bodor Pálnak nevezte népbírósági hírben a lap. A tárgyalás dossziéjára még nem sikerült rábukkannom. (Gondolom, Kónya István, a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának vezetője és társai, ha alkalmuk lett volna rá, Szemes Mihályt is rehabilitálták volna.)

Két festményt „örököltem” nagyapámtól. Mindkettő a nappalim falán függ. (Az öröklés azért szerepel itt idézőjelben, mert valójában még életében ajándékozta leányának, anyámnak, és persze, apámnak.) Az egyik kép Johann Georg Theil ko-

lozsvári városatya és útmester 1808-ban Franz Anton Bergmann által festett portréja – a lexikonok 1807-ig ismerték a piktor munkásságát, ez tehát föltehetően legutolsó műve. (Pomológus őszám húsz évvel élte túl.) A másik portré II. Rákóczi Ferenc fiát, az 1701-ben született Györgyöt, Santa Elisabetta márkiját, Makovica herceget ábrázolja; erről a portréről több másolat készült, az egyik Köpeczi Béla és Várkonyi Ágnes II. Rákóczi Ferencről írott könyve utolsó kiadásában is megjelent. Tudjuk, bátyjával, Józseffel együtt elszakították apjától, Bécsben nevelkedett, majd Párizsba szökött, ahol gróf Terislaw álnéven élt; 1727-ben Rodostóba utazott, akkor találkozott életében először apjával.

*

Most képzeljék el, ha írásom első, „blognyi” részébe valamit is be akartam volna zsúfolni a háttérreljából! Amelyet egyébként itt is csak nagyon vázlatosan jeleztem. S mindezt csak azért, hogy minden olvasómat figyelmeztessen: ha túl sok a pénze, hát csak szórja nyugodtan – az emlékeit viszont gyűjtse, verje a fogához, vesse papírra, hagyja örökül utódainak – nekünk is lehetnek két-háromszáz év múltán leszármazottaink, akik kíváncsian bámulnak vissza az időben, és nagyon szeretnék megtudni, mitől voltunk boldogok olykor, s mitől szerencsétlenek. Rájuk gondolva, lassan mégis megírom, hogy mire emlékszem; följegyzéseim bizonyára elfogultak lesznek, vitathatók, de sohasem alaptalannok. Lehet, hogy az alcím így szól majd: „Ilyennek képelem a múltamat.”

Bodor Pál (Diurnus)

ÁPRILY LAJOS:

Az öregség árnyékában

Deresedem s apad a testem,
fogy a szó, szerelem, harag.
Egy titkos véső egy szilánknyit
belőlem mindennap farag.

Vonásaim, mint régi rézkarc
szigorú rajza, élesek.
Sokszor úgy érzem, szállni tudnék,
olyan karcsú s könnyű leszek.

Valaki nyílnak szánt. Kivárja,
míg még könnyebbre szikkadok.
Messze repít a nagy, komor kéz,
ha majd sötét ijába fog.

ZAKÓ

A zakót kilencvenötben kaptam – akkor már húszéves is elmúlt.

Nem megvették, mint bármilyen tucat konfekciót, hanem elképzelték, megtervezték a legapróbb részletekig, végül megalkották; mestermű, mely egy életprogram részeként, ha ugyan nem csúcsteljesítményeként jött a világra. Talán nem is zakó – testet öltött látomás.

Alkotója, Rob – nagybátyámnak nevezném, ha lennének vérrokonaim –, kiúttalannak látszó, garasoskodó szegénységbe született egy New York határán fekvő, majdhogynem névtelen városkában, az első világháború előtt. A litván bevándorlók nemigen látták a perspektívát a városvégi bérodúból, ahol az egyetlen szobában hatan háltak egy méretes franciaágyon fejtől-lábtól, de nyári éjszakákon, bár maszatosan, homályosan, mégis ott derengett az amerikai álom néhány foszlánya a Hudson folyó túlsópartjáról átragyogó manhattani felhőkarcolók fölött.

A nyomorúság baloldali aktivistát, majdhogy szakszervezeti vezért kalapált Robból. Nappal a kikötőben rakodott, éjjel vegyésznek tanult – azt mondta, évekig nem aludt, ifjúkorát félálomban töltötte, nemigen emlékszik semmire, csak a zsúfolt franciaágyra, meg a sokkra, amikor a bátyja megnősült és haza akarta hozni újdonsült feleségét hetediknek.

Azután lassan ébredezni kezdett – pénzt gyűjtött a Spanyol Köztársaság javára. A kikötői rakodók közt népszerű volt az Óvilágban vívott hősies, noha nemigen érthető küzdelem, hárman is beálltak önkéntesnek az amerikaiakból verbuválódott Abraham Lincoln Brigádba, mely az utolsó utáni pillanatig harcolt Franco tábornok mór csapatai ellen Madrid határán, és katonáinak fele odalett – az egyik rakodó is.

Rob az utolsó nagy spanyol tüntetésen ismerkedett meg leendő feleségével. A tömeg Manhattan csúcsán, a Battery Park környékén, a majdani World Trade Center helyén gyülekezett, ott menekült a rendőrtáskák elől a metróaluljáróba, ám hiába, a széles lépcsősor a sokoldalúan képzett rendőrlovak számára is járható volt, így azután a föld alatt is folytatódott a botozás. A rohamozók nem tudtak fölegyenesedni a nyeregben az alacsony mennyezet miatt, szinte feküdtek lovuk nyakán, úgy ütötték, akit értek, de az ütésekben nem volt erő. A tüntetők többsége egy-egy suhintással megúsza, de Robnak balszerencséje volt, elsodorták a menekülőket, hanyatt zuhant, és az arcára lépett egy rendőrlő. Amikor magához tért, mégsem a szilánkosra tört járomcsont fájdalmát érezte először, hanem a meglepő puhaságot két lapockája közt.

Feküdt a lószarban, és arra gondolt, hogy csak egy zakója van.

Fiatal nő hajolt fölé, talpra segítette. Kihántotta az összetört embert szakadt, mocskos ruháiból, a menthetetlen zakót a metróállomás szemetesládájába dobta, és úgy támogatta Robot a közeli Battery Park kórházba. Azután meglátogatta minden nap, a rákövetkező hétvégén már együtt piknikeztek, hamburgert ettek, Coca-Colát ittak, és felolvasták egymásnak az újságból Hemingway új cikkét, az író a Spanyol Köztársaságból küldte jelentéseit, egyenesen a frontról – itták minden szavát. Estefelé megfogták egymás kezét, és többé nem engedték el.

Kilencvenötben már ők maguk is hitetlenkedve beszéltek e találkozásról, bizonytalanul és habozón, mintha kételkednének saját emlékeikben, sőt, ép elméjükben és önmagukban; *létezett* ilyen köztársaság? És *voltak* amerikaiak, akik meghaltak érte? És *lehettek* ilyen tüntetések New Yorkban?

Mire járomcsontja úgy-ahogy begyógyult – bár a horpadás ott maradt az arcán élete végéig – Rob megfogadta; nem nyugszik, míg a proletariátus hatalomra nem kerül az Egyesült Államokban, és nem jut mindenkinek elegendő, csúcsmínőségű zakó.

A Köztársaság az Óvilágban elbukott, ő befejezte tanulmányait, az újabb világháború alatt megszülettek gyermekei, így azután nem került sor alá.

A napi tizenkét óra munka, az otthonteremtés meg a háború alatti szovjet-amerikai barátsági estek szervezése lekötötte minden energiáját és nem maradt ideje, hogy tevőlegesen hozzájáruljon az amerikai proletariátus hatalomra segítéséhez. Azok meg maguktól nem jutottak sokra.

Zakói persze voltak. De egyik sem az igazi.

Hamburgert ettek, Coca-Colát ittak, Rob vasárnaponként baseballozott, nyaranta néha kimet-

róztak a gyerekekkel a Coney Island-i strandra, melynek híres deszkasétánya alatt a New York-iak generációi veszítették el szüzességüket, ők azonban már a következő fázisban voltak – dodzsemeztek a gyerekekkel és napoztak.

Dolgozott látástól vakulásig, és lassanként utolérte az elismerés. Rob találmányok sorával tette ismertté nevét a műanyagiparban, ám saját tőke híján eredményeiből csak az öt alkalmazó cégek profitáltak. Elismert földaláló lett, nevét jegyezték a szakmai tőzsdén, de hiába: maradt a hamburger és a Coca-Cola. Közel járt a hatvanhoz, amikor megalapította saját cégét. És jócskán elmúlt, mire végre beérett a vetés. Egyik pillanatról a másikra vált milliomossá, és még magához sem tért: multi-milliomossá.

– Késő – mondta Rob, és a felesége bólogatott, és kezében meg nem állt a kisolló; a reklámkuponokat vagdalta a lapokból.

De azért vettek egy sötétzöld Jaguárt, orrán vadul szökkent a szelidíthetetlen ezüstmacska. Azzal jártak hamburgert enni, Coca-Colát inni, lakott területen, szabályosan, ötvennel, sose többel. És Rob felesége kapott egy nercbundát – abban ment a boltba, hogy beváltsa a magazinokból kiollózott kuponokat, melyeknek darabja harminc cent megtakarítást jelentett a nagydobozos mosópor árából.

Amikor eljött az idő, Rob felült a londoni gépre. A Ritzben szállt meg, végiglátogatta a legnevesebb mérték utáni szabóságokat, végül a Harrod's áruház melletti Taylor and Gentle cégnél kötött ki, melyről az a hír járta, hogy alkalmanként a királyi család is dolgoztat náluk. Méretet vétetett magáról, majd Észak-Angliába utazott, a skót határvidékre. Ott dolgoznak a takácsok, akik mindmáig kézzel készítik a semmivel össze nem hasonlítható anyagot, amit a köznyelv úgy nevez: angol szövet. Kocsit bérelt, – egy Bentleyt – azzal járta az apró falvakat, mindegyikben fölkeresett néhány műhelyt, anyagok garmadáját simogatta-tapogatta-tanulmányozta végig, mígnem megtalálta, amit keresett.

Rendelt négy métert, megadta Taylor and Gentle címét, oda küldjék, ha elkészül, és visszatért Londonba. Kellemesen töltötte az időt, – a Ritzben reggelizett, azután múzeumba ment vagy könyvtárba, a British Librarybe, melynek olvasótermében egykor Marx és Lenin írták műveiket, majd a MacDonald'sban vacsorázott. Egy hét múlva felhívták a Taylor and Gentle-től; megérkezett az anyag, jöhet az első próbára.

Új világ derengett föl a horizonton, amikor felöltötte a félkész zakót. Belenézett a szabászat mahagónikeretes velencei tükrébe, kihúzta magát, elmosolyodott, – ilyenkor egy kissé mindig mélyebb, árnyékosabb lett arcán az el nem múló horpadás – azután összecsuklott hangtalanul.

Amikor az intenzíven megkérdezték, mi történt, mit érzett, azt felelte: semmit. Csak mintha egy rendőrlő vágatott volna felé a tükörből. Minden lelete negatív volt, másnap kiengedték és megnyugtatták. De egy orvosnak kiszaladt a száján: – Első cseppet.

A zakót a Ritzbe hozta a Taylor and Gentle főszabásza, és amikor fölsegítette a megrendelőre a kész művet, Rob belépett a Paradicsomba. Halhatatlan angol szövet, minden hivalkodástól mentes, enyhén konzervatív vonalvezetés – az abszolútum. A megvalósult utópia. Kitart a sűrű és azon is túl.

Tavaszi volt, szeles április, Rob mégis egy szál zakóban hajtott a londoni repülőtérre a Bentleyen. Úgy határozott, hogy a kórházi közjátékról hallgat – nem fogja megmérgezni felesége örömét.

Az asszony elsírta magát, amikor meglátta Robot a zakóban. Aznap este újra a Spanyol Köztársaságról beszéltek. És utánaszámoltak: épp egy évtizede említették utójára.

Rob több mint húsz évig hordta a zakót szaka-datlanul és túl járt a nyolcvanon, amikor a vállamra kanyarította. Azt mondta, fia a hatvannyolcas nemzedékhez tartozik, merev, hajlíthatatlan doktriner, nem viselne zakót semmi kincsért – kitart a ronda, kinyúlt pulóverei mellett mindhalálig. Hordjam én.

Hordtam is egy darabig, hétköznapra, színházba, temetésre, és ha valaki elismerően megtapintotta a forróságot, esőt, havat látott anyagot, csak odavetettem: angol szövet.

Rob 2001-ben halt meg, szeptember 11-én reggel, Manhattan csúcsán, a Battery Park kórházban, nem messze a World Trade Centertől. Nem tudom élt-e még, amikor az eltérített repülőgépek belerobbantak a felhőkarcolókba és az ikertornyok leomlottak, nem tudom, látta-e, mi történt, és amit látott, hozzájárult-e halálához. Vagy csak kezét mosott az osztályon felüli betegszobában, és a mosdókagyló fölötti tükörből felé vágatott egy rendőrlő.

Amikor hírül vettem halálát, elővettem a Taylor and Gentle diószínű vállfáján lógó örökségemet. Néztem a múlt századi zakót sokáig. Azután visszasaakasztottam a szekrénybe.

Békés Pál

RÁBA GYÖRGY:

De senectute

Mikor az ember menthetetlenül öreg olyan mint egy óceáni korallsziget meszesedő gesztusokból még épül egyre de többé mégse nő más földrészekkel össze s bár önmaga párját ritkító fauna flóra csak belakatlan tengermoraj beszél róla

Vénusz

Peter O'Toole nem fiatal titán. 75 éves. Eres keze, fehérbe borult haja nem sminkmester munkája. Nem kell megjátszania, hogy erőt gyűjt, mielőtt feláll. Lassacskán lépve nem fut már járművek után. Ha megjátszaná, túljátszaná, és nem jelölték volna Oscarra az idén. S mielőtt a díj a többszörösen hátrányos helyzetű, ámbátor kiváló színészre, a túlsúlyos, félszemű, fekete Forest Whitakerre szállt volna, azt rebesgették, hogy a brit öregúr is befuthat győztesként a *Vénuszban* alakított főszerepéért, mert minden bizonnyal ez élete utolsó esélye az aranszoborra. Hollywood pedig szentimentális. Erre a végeredmény sem cáfol rá, különösen, hogy O'Toole-t az Akadémia már négy évvel ezelőtt élve eltemette: életműdíjat kapott. 75 év azért még nem matuzsálemi kor. Bízunk benne, lesz még a *Vénusznál* jobb film az ő briliáns alakításával. A *Vénusz* ugyanis nagyon angol, de csak kicsit jó mozi.

Az öregkor – bölcsességével, reumájával és infantilizmusával, a búcsúzóféltben lévő szomorúságával – erős téma. Feldolgozása könnyen csúszik giccsbe, akárcsak az élet más közhelyeié, a szerelemé, a halálé, vagy éppen semmitmondásba. Itt az utóbbi történik, és ennek csak részben oka, hogy a színészek biológiai adottságaikkal meg nem elé-

gedve nyögnek és szuszognak, botot vesznek magukhoz, melyre azután elfelejtenek támaszkodni. Mintha úgy szólt volna a rendezői utasítás, hogy mindenekelőtt öreget alakíts. Mindaz, ami a ráncok mögött rejlik, másodlagos, ez pedig nem szolgál a film javára.

Az öregek leginkább csak öregek, a fiatalok undokok. Az idős Maurice (O'Toole) ünnevelt színész – mi is lehetne más –, békés, hiú ember, az egykori csábító pajzán gondolataival. Beleszeret barátja unokahúgába (Jodie Whittaker), melyre a lány életeli, fiatal kamaszteste az egyetlen magyarázat. A *Vénusznak* nevezett lány ugyanis önös, és amennyire éretlen, annyira egyszerű. Az öreg udvarol, a fruska pedig kihasználja, aranyfülbevalóra váltja a vállára engedélyezett csókokat.

Nem tudom mi émelyítőbb: az impotens erotika vagy a kegyetlen önzés. A film mégis akkor a leggyengébb, amikor nincs rosszullet, mert akkor semmi sincs. Feszültség a legkevésbé. A görögök óta nem titok, hogy a dráma akkor hoz katarzist, ha előtte tragikus karakterek feloldhatatlan konfliktust élnek át. A *Vénuszból* két elem hiányzik ehhez: a tragikus karakter és a dráma. A figurák laposak. Se öreg, se fiatal nem kerül közel hozzánk, ettől fulad a történet érdektelenségbe.

Lehet, hogy nem lenne szabad túl komolyan venni. Hogy csak el kellene merülni a realista képekben, melyek a cudar londoni külvárost, a kis-kocsmát, és O'Toole elegáns, mélykék pamutsapkáját magukkal ragadóan mutatják. S bár az angol humor igen speciális, annyira azért nem, hogy észre se lehessen venni.

Ha katarzis nem is, sok azért éri a nézőt, amikor egy újságcikkben végül meglátjuk Peter O'Toole ifjúkori arcképét. Csodaszép férfi volt. És ez az, ami megrendítő. A színész, aki saját életének alkonyát játssza. Ez azonban nem Roger Mitchell rendező, és nem is forgatókönyvírója dicsősége.

Donath Mirjam

A Hét Hárs húsvéti számának versanyagában megjelentettük a Paksi Márton György öttevényszigeti iskolamester 1760-os kéziratos énekeskönyvéből származó Júdás-siralmat. Az énekeskönyv eredeti példánya a győri Xantus János Múzeum tulajdona, jelenleg azonban lappang, a kötet csak mikrofilmen olvasható az Országos Széchényi Könyvtárban. A Júdás-siralmat a római katolikus Győri Egyházmegye Hitvallás című folyóiratának 2003/3. számában Medgyesy-Schmikli Norbert tette közzé, ennek internetes változatából vette át lapunk.

RÁKOS SÁNDOR:

Éjfél: egy öreg férfi vetkezik

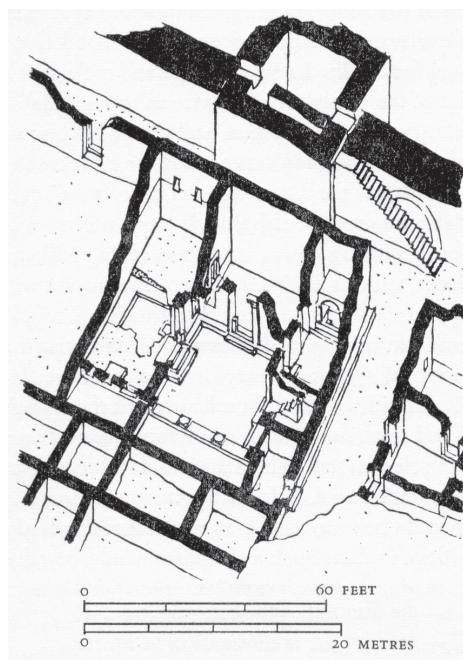
Földszinti ablak
Szemérmetlen vászonfüggönye
félig fönnakadt
Éles fény vág ki az útra
*(Benéz a szobába
Kemény közelkép ugrik elé)*
Ágy szélén öreg férfi ül
Félmeztelen Felső ruháit
már elhullatta
Alsóneműin a sor
Az ingét hántja le
Rövid gatyában pipaszár-
lába szinte elvész
Pántos zoknirótartó
fél párja egyik térde alatt
Másik lába-lábszára is csupasz
Cipői kissé távolabb ledobva
Két zokni
két döglött kis állat
fölpuffadtan hever a padlón
Kabátját még volt ereje a szék-
támlára teríteni
De a nadrágra nem futotta
Dobta csak a székre
Hosszan kilóg
meghurkolt kötélként a nadrágtartó
*(Ez kényszeríti
hogy a vetkezőnek
arcába nézzen
Soha még
sem azelőtt sem azóta
ilyen kietlenül
elárvult arcot)*
Egy légy szálldosott
az orra körül
ez enyhített valamicskét
rozsdásan csikorgó magányán

A KERESZTÉNY MŰVÉSZET KEZDETEI

A templomépítészet

Az apostolok missziója által létrehozott keresztény gyülekezeteknek fennmaradásuk érdekében gondoskodniuk kellett megfelelő összejöveteli helyiségekről, ahol megtarthatták istentiszteletüket, amely imából, igehirdetésből és az úrvacsorának megfelelő kenyértörésből állott. Ezeknek az elemeknek a liturgikus sorrendje kezdetben bizonytalan volt, de gyakorlatukra Az apostolok cselekedeteiben és Pál leveleiben számos utalást találunk. Ezekből tudjuk azt is, hogy az istentiszteleteket magánházakban tartották. Így például a kisázsiai Troaszban is (Trójától kb. 16 km-re) a Pál apostol által alapított virágzó keresztény gyülekezet egy magánház harmadik emeletén tartotta vallási összejöveteleit (ApCsel 20,5–11). Olyan sokan voltak a helyiségben, ahol Pál prédikált, hogy már az ablakban is ültek. Estevolt, a beszéd elhúzódott, mert Pál másnap tovább akart utazni. A sok füstölgő mécses és a fülledt levegő miatt az egyik ablakban ülő ifjú megszédült, és kiesett a harmadik emeletről. Nem halt meg, mert az apostol újra életre keltette, s utána még megtartották a kenyértörést.

Mivel a kereszténység legelőször a városokban vert gyökeret, az első összejöveteli helyiségek is itt alakultak ki. Tertullianus, a első nagy keresztény apologeta (kb. Kr. u. 155–220) írja le, hogy az ilyen liturgikus összejöveteleket rendszerint egy-egy magánház nagy ebédlőjében tartották, a keresztelést pedig, ha lehetséges volt, élővízben vagy az udvar kútjánál végezték. A Római Birodalom keleti vidékein és Észak-Afrikában sok gazdagon felszerelt, nagy magánházzal lehetett találkozni a városok-

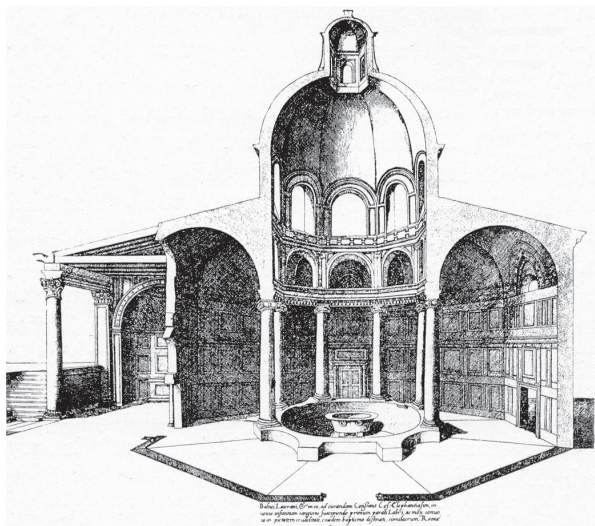
Dura-Europosz
maradvá-
nyainak
feltárás utáni
axonometrikus
rajza

ban, és a keresztény írók szerint a 2. században már nemcsak szegények, hanem magas rangú állami tisztviselők és tehetős kereskedők is tartoztak a megtérték köréhez. Origenész (kb. Kr. u. 184–253) az ilyen gyülekezeti házakat „az Úr házá”-nak nevezi. Az elnevezéstől függetlenül a kereszténység szabad vallásgyakorlata előtt a közösségi helyiségek külső építészeti megformálása nem különbözhetett a magánházakétól, legfeljebb a helyiségeknek a liturgikus funkcióhoz igazodó, célszerűbb belső elrendezéséről lehetett szó. Ilyenre már 200 körül találunk példát.

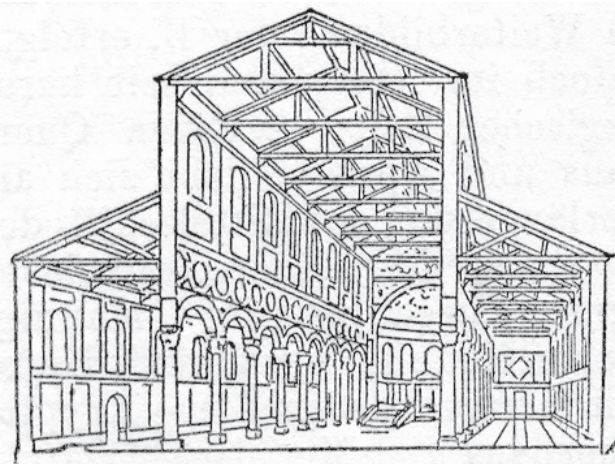
Dura-Europosz – a Damaszkuszból Palmüra felé vezető út mentén – valaha fallal körülvett virágzó kisváros volt. A 20. század elején egy keresztény közösségi ház tekintélyes maradványait tárták fel itt, a városfal mellett (első publikációja 1934). Korát pontosan meg lehetett határozni, mert a vakolatba vésett felirat szerint 231-ben alakították át a keresztény vallási gyakorlatnak megfelelően. A helyiségek közül többnek sikerült megállapítani a rendeltetését. A gyülekezeti terem (keleti fala előtt a püspöki karszékkel) 5 x 13 méter, ehhez csatlakozik a katekumenek 4 x 7 méter alapterületű helyisége. Meghatározható volt még a falfülkékkel kiképzett ruhatár, egy nagyobb helyiség az adományok tárolására, valamint medencéje és falfestményei alapján a baptisztérium. Mindezek a négyzetes udvar köré csoportosított épületszárnyakban helyezkedtek el. A keresztény gyülekezeti ház szomszédságában feltártak egy hellenisztikus falképekkel ellátott zsinagógát is. Mindkét épület pusztulását az okozta, hogy 257-ben a perzsa betörés miatt a városfalat megerősítették, és a „templomok” szinte beleépültek a falszélesítésbe.

Deciustól Diocletianus uralkodásáig (250–303) aránylag békés időszak köszöntött a keresztényekre, s így közösségi életük is egyre élénkebbé válhatott.

Ma Rómában található a legtöbb ókeresztény templom. Ez érthető, hiszen a nyugati kereszténység központja Róma lett. Bár az utolsó pogány császárok már régen nem tartottak itt udvart, a kereszténység győzelmével és a pápa-

A római Lateráni Szent János-székesegyház 380-ban épült baptisztériuma egy középkori rajz szerint

A bazilikális felépítés keresztmetszeti ábrázolásban

ság intézményének kialakulásával a város visszanyerte régi nimbuszát, és központi szerepe az egyházban egyre nőtt. Később az ókeresztény templomok gondozása – ha némi átépítés árán is – a hagyományörzés feladatai közé tartozott. Nagy Konstantin szabad vallásgyakorlati türelmi rendelete idején Rómában a keresztények még nem voltak többségben a régi pogány hithez viszonyítva. A császár óvatosságát jelzi, hogy az általa alapított Lateráni Szent János-székesegyház – Róma püspöksége – nem a központban, hanem a város délkeleti fala mentén épült fel. Később a 380–480 közötti időszakban nagyon sok keresztény templom épült Rómában, ezek között voltak császári és pápai közös alapítványok, nagyvonalú fényes épületek, de számos más templom is épült városszerte a falakon kívül és belül egyaránt. Legtöbbjüket a 11–12. században meglehetősen átalakították, majd a barokk korban sokat teljesen átépítettek, így ezek a kezdeti ókeresztény templomokra vonatkozóan nem nyújtanak kielégítő támpontot. Régészeti kutatásukra csak a 19–20. századi műemlékvédelem keretein belül került sor. Ekkor derült ki, hogy az antik Róma és a mai város járás szintje között a legtöbb helyen kb. négy méter a szintkülönbség, s így az alsóbb földrétegek eltávolítása után napvilágra kerültek az eredeti alapfalak. Ezekből tudjuk, hogy több 4–5. századi templom lakóházban kialakított keresztény gyülekezeti házra épült, esetleg annak felmenő falait is felhasználva. Ezt bizonyítják a használt téglából készült homlokzatok. Egy-egy keresztény gyülekezet kezdeményezéséből emelt templom esetében a közösség mindig a legcélszerűbb megoldásra törekedett. Nem is voltak ezek fényűző, drága kivitelezésű épületek. Dekorációjuk rendszerint későbbi korok eredménye, amikor régiségük már növelte hagyományörző értéküket.

Róma szerényebb életkörülmények között elő plebejus rétege öt-hat emeletes bérházakban lakott, amelyek az ún. insulákba tömörülve tekintélyes háztömböket alkottak. A többemeletes házak földszintjén boltozatos üzletek voltak, felettük műhelyekkel, s a felsőbb emeleteken kaptak helyet a lakások. Az ilyen bérházakat tőkebefektetés céljából többnyire gazdag patríciusok építették. A szakirodalom szerint a Nagy Konstantin előtti kereszt-

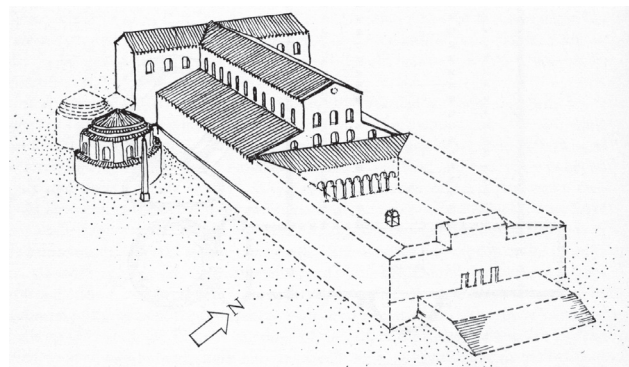
ténység az üldözések ellen közösségekbe tömörülve és szerveződve 20-25 ilyen insula-bérházban tartotta vallási összejöveteleit, ezeket nevezték „domus ecclesiae”-nek. A sokszor igénytelen külsejű plebejus bérházakban a helyiségek nagyobbak voltak, mint a provinciák bérházaiban, illetve voltak bennük nagyobb helyiségek is. Legfőbb előnyük mégis az volt, hogy ezekben az insula-házakban jobban el lehetett rejtőzni.

Feltehetően egykori insula-házból, illetve annak falaiból épült a SS. Giovanni e Paulo őskeresztény templom – a két név nem a bibliai Jánosra és Pálra utal –, amely a Coelio déli lejtőjén – megszüntetve eredeti sivár környezetét – ma egy festői kis téren áll. Minden átépítése ellenére ez a templom őrzött meg legtöbbit az ősegyház domus ecclesiae nivoltából. Írott források szerint 389-ben Bizante szenátor Giovanni és Paulo lakásából alakították templommá, akiket Julianus apostata, Nagy Konstantin unokája (360–363-ig egyeduralkodó) gyilkoltatott meg a saját otthonukban. Maga a ház már 250 körül is keresztény összejövetelek színhelye volt, amit a jelenlegi templom padlószintje alatti lakószobák valaha két emeletet kitevő, jó állapotú falmaradványai bizonyítanak. A falakon a freskók a pogány díszítőfestés motívumai mellett jól mutatják már a keresztény szimbólumokat is. A csaknem húsz helyiségre kiterjedő falmaradványok freskói között vannak olyanok is, amelyek már egyértelműen keresztény jeleneteket ábrázolnak, koruk a 4. századtól a 8. századig terjed. A házat a templom megépítése után – esetleg oratoriumként – továbbra is használták. (A felszín alatti helyiségeket 1887-ben fedezték fel.) A homlokzat oszlopsora és az apszist díszítő árkádok 12. századi hozzátoldások. A háromhajós, misztikus megvilágítású templombelsőt a 18. században újították meg.

A nyugati kereszténység legáltalánosabb templomtípusa a római hosszaház bazilika lett, és egészen a gótikáig ez maradt az uralkodó forma. A latin *basilica* szó a görög *basziliké sztoá* ’királyi csarnok’ jelentésű kapcsolat királyi szavára vezethető vissza. Az ókori latin irodalom egy-egy magánpalotában is említ bazilikákat, ezek nyilván nagyméretű dísztermek lehettek. Az első Lateráni Szent János-székesegyház magját is a Lateráni

A római SS. Giovanni e Paulo mai képe

Az ősi Szent Péter-templom Rómában – a ma is álló templom reneszánsz építészei által a lebontás előtt készített felmérési rajzok szerint

család magánbazilikájából alakították ki. A többször rommá lett templomot ma Borromini 17. századi megfogalmazásában csodálhatjuk. Ugyancsak magánpalota bazilikájából alakították ki a Santa Croce di Gerusalemme templom őst, amely Nagy Konstantin anyjának, Halénának a tulajdona volt. Heléna, aki a legenda szerint megtalálta a Megváltó keresztjét Jeruzsálemben, egy ideig Rómában lakott, s magánbazilikáját felajánlotta az egyháznak.

Az antik római építészetben a bazilika a legáltalánosabb középület volt, amely változatos rendeltetéssel épült. Lehetett törvénycsarnok, de egyaránt alkalmas volt közigazgatási, kereskedelmi, üzleti és egyéb célokra. Nagy befogadóképessége, hatásos térkapcsolási lehetőségének köszönhetően – oszlopsorokkal három vagy öt hajóra osztott belső tér, s a középső hajó ablakokkal áttörve a szélsők fölé emelkedik – kiválóan alkalmasnak bizonyult a nagy létszámú keresztény istentiszteletek számára. A hosszaház bazilika egyik végében már a klasszikus antik profán építészetben is ott találjuk az apszist a törvénycsarnok bírójának megemelt helyével. A bazilika keresztény változatában az oltár és esetleg a püspök díszes karszéke az apszisba került. Az már a kereszténység találmánya volt, hogy kereszthajókkal is bővítették a bazilikát. A bazilika mint templomforma olyan általános lett a nyugati kereszténység körében, hogy szinte azonosult az ősegyház fogalmával. Ilyen megfontolások alapján a római katolikus egyház a 18. században a templom rangját jelölő egyházi-liturgiai kifejezést is alkotott a *basilika* szóból (*basilica minor* és *basilica maior*), amelynek már semmi köze nincs az antik építmény térrendszéréhez. Amikor egy-egy templomot basilica ranggal kitüntetnek, megkülönböztetett jogokkal ruházzák fel. Basilica maior rangot az öt római, ún. patriarkális bazilika viseli. Hazánkban basilica minor rangra emelt templomok a klasszicista esztergomi főszékesegyház és a falai közé foglalt reneszánsz Bakócz-kápolna – amely a székesegyháztól függetlenül részesült a rangban –, az egri, a székesfehérvári, a veszprémi és pécsi székesegyház, a budapesti Szent István-bazilika, a pannonhalmi és a zirci apátsági templom, valamint a máriapócsi görög katolikus barokk és a máriaremetei kegytemplom. Utoljára 1997-ben a győri székesegyház kapta meg e rangot.

Pamer Nóra

SZENTHÁROMSÁGI VASÁRNAPOK I S T E N T I S Z T E L E T I R E N D

Békásmegyeren (Mező u. 12.):

Október 7., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Gálos Ildikó

Október 14., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Donáth László

Október 21., vasárnap, az összegyülekezés napja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Mártonffy Marcell
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor IKON filmnapok: In memoriam Ingmar Bergman. A filmvetítés után beszélgetés Grunwalsky Ferencsel és Báron Györggyel
16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Donáth László

Október 28., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

Október 31., reformáció ünnepe

18.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Iványi Gábor,
a liturgiát Donáth László végzi.
Előadást tart Szent-Iványi Ilona.

November 4., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Fülöp Attila

November 11., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet: Donáth László

November 18., vasárnap, az összegyülekezés napja

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Solymár Mónika
12.00 órákor közös ebéd
14.00 órákor Salamon Pál *Ábrahám fia* című könyvének bemutatója, Valachi Anna irodalomtörténésszel, Schweitzer József főrabbival és az íróval Donáth László beszélget.
16.00 órákor vecsernye, igét hirdet: Solymár Péter

November 25., vasárnap

10.00 órákor istentisztelet, igét hirdet:
Topolánszky Ákos

Az úrvacsorát a hónap 1. és 3. vasárnapján ünnepeljük.

Pilisvörösváron (református templom)

a hónap 2. és 4. vasárnapján 14.00 órákor

BIBLIAÓRÁK

Jób könyve

Tanház Donáth László vezetésével
Alkalmak: október 6-án, szombaton 16 órákor Esztergomban, október 24-én, november 14-én és 28-án, szerdán 17.00 órákor

Gyermekcatekésztés

Naszályi Márta és Váradai László vezetésével
minden vasárnap 10.00 órákor

E számunk megjelenését támogatta
a Nemzeti Civil Alapprogram,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma.

BIBLIODRÁMA

2007. október 27-én és november 24-én,
szombaton 16 órákor

„Példabeszédre nyitom meg ajkam, ősidők titkait hirdetem nektek.” (Zsolt 78,2) – Jézus tanítómestereinek, a prófétáknak képes beszédeiből választunk bibliai szöveget, és olvassuk bibliodramatikusan.

Muntag Ildikó és Falvai Dóra vár mindenkit, aki a Biblia üzenetét testestől-lelkéstől szeretné megragadni.

IN MEMORIAM DIETRICH BUXTEHUDE

ŐSZI-TÉLI ORGONAKONCERTEK

2007. október 7., 18 óra
KAPITÁNY DÉNES orgonaestje

2007. november 4., 18 óra
PÁL DIANA orgonaestje

2007. december 2., 18 óra
RÓTH MÁRTON orgonaestje

L A T E R N A M A G I C A

– Isten és ember
Ingmar Bergman művészetében –

VI. I K O N F I L M N A P O K

2007. október 19–21-éig

Szerzőink:

BÉKÉS PÁL író
BITÓ LÁSZLÓ író, fiziológus
BODOR PÁL (Diurnus) újságíró
DONÁTH LÁSZLÓ evangélikus lelkész
DONÁTH MIRJAM újságíró
KOCZOR ZOLTÁN főiskolai tanár, szervezettefejlesztő
MÁRTONFFY MARCELL irodalomtörténész, teológus
PAMER NÓRA régész, művészettörténész
E számunkban Csorba-Simon László és Papp Oszkár képei láthatók.

HÉT HÁRS

A Csillaghegyi Evangélikus Egyházközség lapja
Felelős szerkesztő: Donáth László lelkész
Szerkesztők: Breuer Katalin felügyelő és Ittész Nóra

A gyülekezet lelkészi munkatársai:

Fülöp Attila segédlelkész,

Gálos Ildikó gyülekezeti munkatárs

Cím: 1038 Budapest, Mező u. 12.

Telefon/fax: 240-3771, mobil: 06-20-460-13-45

E-mail: hethars@gmail.com

Tördelés: Hartai Krisztina

Nyomtatás: Wesley Kiadó

Felelős vezető: Iványi Miklós

Adományokat az OTP 11703006 – 20058830
számlaszámra várunk.